

θέματα τοῦ μυθιστορήματος, ἐπικρατεῖ τελικὰ στήν ψυχὴ τοῦ κεντρικοῦ ἥρωα ἡ πρώ-
τη: ὁ Ἀλέξανδρος γίνεται ἀγωνιστὴς τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821. Λαμβάνει μέρος
σὲ μάχες (στὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς, στὰ Δερβενάκια) καὶ εἶναι παρὼν, ὡς αὐτόπτης
μάρτυρας, σὲ σημαντικὰ ἱστορικὰ γεγονότα, ὅπως π.χ. στὴν πανηγυρικὴ ἄφιξη τοῦ
βασιλιᾶ Ὁθωνα στὸ Ναύπλιο (στὶς 25 Ἰανουαρίου 1833). Τὰ ἄλλα πρόσωπα τοῦ
μυθιστορήματος, ὡστόσο, ὑφίστανται ταπεινώσεις, ταλαιπωρίες, δυστυχίες, ποὺ ὀ-
φείλονται στὴ θηριωδία καὶ τὴν ἐκδικητικὴ μανία τῶν Τούρκων, τίς ὁποῖες ἐπιμένει
νὰ μᾶς φανερώνει μὲ πολὺ ζοφερὸ καὶ παραστατικὸ τρόπο ὁ συγγραφέας: ἡ Εὐθυμία
π.χ. καὶ ἡ Ἑλένη, ἡ ἀδερφή τοῦ Ἀλέξανδρου, ἀπάγονται ἀπὸ τοὺς Τούρκους καὶ
κλείνονται σὲ χαρέμι, ὁ Ζωρζῆς, ὁ πατέρας τῆς Εὐθυμίας, καταστρέφεται οἰκονο-
μικά. Ἀλλὰ ἡ ἔκβαση τοῦ ἔργου, ὅπως καὶ στὸ Ὑποτιθέμενον φάντασμα, εἶναι εὐ-
τυχισμένη: ὅλα τὰ μυθιστορηματικὰ πρόσωπα (μαζὶ μὲ τὰ παραπάνω καὶ ἡ μητέρα
τῆς Εὐθυμίας καὶ ὁ πατέρας τοῦ Ἀλέξανδρου) συναντῶνται ἔπειτα ἀπὸ χρόνια, ὅταν
εἶχε πιά ἐλευθερωθεῖ ἡ Ἑλλάδα, καὶ ἀλληλοαναγνωρίζονται σ' ἓνα μοναστήρι τῆς
Τήνου. Ἐχομε δηλαδὴ κι' ἐδῶ αἰσιο τέλος (happy ending), ποὺ μειώνει τὸν ἔντο-
να ρομαντικὸ καὶ μελοδραματικὸ χαρακτήρα τῆς ἱστορίας, ἀλλὰ καὶ ἀπίθανο τέλος:
τὴν κατασκευασμένη σύμπτωση τῆς συνάντησης στὸν ἴδιο τόπο καὶ τῆς διαδοχικῆς
καὶ ἀμοιβαίας ἀναγνώρισης ὅλων τῶν προσώπων τοῦ μυθιστορήματος. Ἐχῶ ὅμως
τὴ γνώμη πὼς δὲν θὰ πρέπει νὰ ἐπιμένει κανεὶς στὴν ἀπίθανη λύση τῆς ἱστορίας
καὶ νὰ τὴν ἐπικρίνει, γιατί οἱ συμπτώσεις καὶ οἱ ἀναπάντεχες συναντήσεις αὐτοῦ τοῦ
τύπου ἀποτελοῦν καθιερωμένη σύμβαση στὴ μυθιστοριογραφία τῆς ἐποχῆς.

Τὸ ἱστορικὸ στοιχεῖο, ὅπως σημειώθηκε ἤδη, ἐμφανίζεται ἔντονα στὴ Σπάθη
τῆς ἐκδικήσεως. Περιγράφεται ἡ μάχη στὸ χάνι τῆς Γραβιᾶς (σ. 32-36)· περιγράφε-
ται ὁ ἀπαγχονισμὸς καὶ ὁ διασυρμὸς τοῦ πτώματος τοῦ πατριάρχη Γρηγορίου Ε'
στὴν Κωνσταντινούπολη (σ. 39-45)· περιγράφεται ἡ καταστροφή τῆς στρατιᾶς τοῦ
Δράμαλη στὰ Δερβενάκια (σ. 78-82)· περιγράφεται ἡ ἄφιξη τοῦ βασιλιᾶ Ὁθωνα στὸ
Ναύπλιο (σ. 86-87). Ὅλες αὐτὲς οἱ περιγραφὲς εἶναι εὐστοχες κι' ἐπιτυχημένες.
Πιὸ σημαντικὲς ὡστόσο, πιὸ ἐνδιαφέρουσες καὶ συναισθηματικὰ φορτισμένες, νο-
μίζω πὼς εἶναι ὅσες ἀναφέρονται στὴ Χίο: ἀποδίδονται ἐδῶ πολὺ παραστατικά, μὲ
φρικιαστικὸ καὶ ἀνατριχιαστικὸ τρόπο, ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά οἱ σφαγὲς τῆς Χίου τὸ
1822 (σ. 48-54)· καί, ἀπὸ τὴν ἄλλη, ὡς «σπάθη τῆς ἐκδικήσεως», ὡς «θεία δίκη»
(ὅπως ἐπιγράφεται τὸ σχετικὸ κεφάλαιο), ἡ πυρπόληση καὶ ἡ καταστροφή τῆς τουρ-
κικῆς ναυαρχίδας στὸ λιμάνι τῆς Χίου ἀπὸ τὸν Κανάρη καὶ τὸν Πιπῖνο (σ. 71-73).
Παραθέτω ἐδῶ ἓνα μέρος τῆς ὥραίας αὐτῆς περιγραφῆς, γιὰ νὰ φανερωθοῦν τὰ περι-
γραφικὰ χαρίσματα τοῦ συγγραφέα: «Γλῶσσαι πυρὸς ἀνέβησαν μέχρι τῶν ἱστῶν καὶ
ἤκούετο ὁ συριγμὸς τῶν φλογῶν καὶ ὁ τριγμὸς τῶν καιομένων σανίδων τοῦ μεσαίου

καταστρώματος. Ἄλλ' ἐντὸς ὀλίγων στιγμῶν θέαμα φρικῶδες κατετρόμαξε τοὺς ἀπίστους. Ἀφοῦ τὸ πῦρ διεδόθη εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην, ἠκούσθη ἐκπυρσοκρότησις τρομερὰ ὡς βροντή, τὸ πλοῖον κατακαϊόμενον ἀνετινάχθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ κατεφώτισε τὴν θάλασσαν καὶ τὰ πέριξ τῆς νήσου ὡς νὰ ἦταν ὁ ἥλιος μεσουρανῶν. Ἐνῶ δὲ τὸ σκάφος ἀνετινάζετο κατέπεσεν ὁ μέγας ἱστὺς τῆς ναυαρχίδος καϊόμενος καὶ ἐβύθισεν λέμβους τινάς, αἵτινες ἔσπευδον νὰ σωθῶσιν, μεταξὺ τῶν ὁποίων κατεβυθίσθη ἡ λέμβος ἣ φέρουσα τὸν καπετὰν Πασᾶν» (σ. 72).

Οἱ ἐπιτυχημένες περιγραφές τῶν ἱστορικῶν γεγονότων συνυπάρχουν στὸ μυθιστόρημα μὲ τίς ὠραῖες περιγραφές τῆς φύσης, τοῦ τοπίου, τοῦ ἐξωτερικοῦ περιβάλλοντος (βλ. π.χ. τίς σ. 1, 13, 30, 54, 76, 86), τίς ὁποῖες, ὅπως παρατηρήθηκε ἤδη, μπορεῖ νὰ διαβάσει κανεὶς καὶ στὸ Ὑποτιθέμενον φάντασμα· οἱ περιγραφικὲς ἱκανότητες δηλαδὴ τοῦ Βωτυρά παρουσιάζονται δεδομένες. Παραθέτω ἀκόμα μιὰ τέτοια περιγραφή: «Ἦτον ἤδη μεσημβρία· τὸν οὐρανὸν ἐκάλυπτε πυκνὴ ὁμίχλη, ἔμβλημα πενθίμου καὶ μελαγχολικῆς ἡμέρας· δὲν ἠκούετο οὐδεὶς ἤχος ποιμενικοῦ αὐλοῦ εἰς τὴν πεδιάδα τοῦ Κάμπου, καὶ μόνον ὁ ἐλαφρὸς τοῦ ρυακίου ρόχθος ἐκυλίστο σιγαλὰ ἐντὸς τῶν πυκνῶν θάμνων, ὡς νὰ ἔκρυπτε τὴν ὄψιν του καὶ νὰ ἐπεθύμει, νὰ μὴν ἴδωσι τὰ ὕδατα αὐτοῦ τὴν εἰκόνα τῆς θλίψεως, ἥτις ἐζωγραφίζετο εἰς τὸν οὐρανόν. Τόσον τὰ πάντα ἐφόβιζεν ἡ καταπληκτικὴ σιγή, ὥστε καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ πτηνὰ εἰσέδυσον εἰς τὰ πυκνότερα τῶν θάμνων καὶ ἔμενον καταπεφοβισμένα ὡς ὅταν καταδιώκη αὐτὰ σφοδρὰ τοῦ χειμῶνος καταιγίς» (σ. 54). Τελειώνοντας σημειῶνω πὼς τὸ ἱστορικὸ καὶ τὸ πατριωτικὸ στοιχεῖο στὴ Σπάθη τῆς ἐκδικήσεως περιορίζουν τὴν ἄμετρη ἔκφραση τῶν ἐρωτικῶν συναισθημάτων τῶν δυὸ κεντρικῶν ἡρώων: δὲν θὰ συναντήσει κανεὶς ἐδῶ, παρὰ σὲ περιορισμένο βαθμό, τίς ἀδिकाίωτες ὑπερβολές τοῦ νοσηροῦ καὶ μελοδραματικοῦ ρομαντισμοῦ· κι' ἔτσι τὸ μυθιστόρημα αὐτὸ μπορεῖ νὰ διαβαστεῖ μὲ κάποιο ἐνδιαφέρον καὶ ἀπὸ τὸν σημερινὸ ἀναγνώστη.

ΕΚΤΑΚΤΟΣ ΣΥΝΕΔΡΙΑ ΤΗΣ 7ΗΣ ΜΑΡΤΙΟΥ 1989

ΠΡΟΕΔΡΙΑ ΣΟΛΩΝΟΣ ΚΥΔΩΝΙΑΤΟΥ

ΑΝΑΣΚΕΥΗ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΣΧΕΔΙΟΝ ΤΗΣ ΝΕΑΣ
ΑΥΣΤΡΑΛΙΑΝΗΣ ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑΣ, «AUSTRALIAN
PEOPLE», ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΛΗΜΜΑ «ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ»,
ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΟΜΕΝΩΝ

ΟΜΙΛΙΑ ΤΟΥ ΑΝΤΕΠΙΣΤΕΛΛΟΝΤΟΣ ΜΕΛΟΥΣ ΤΗΣ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
Κ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΑΝΑΣΤ. ΒΑΒΟΥΣΚΟΥ

Τὸ λήμμα «Μακεδονία» εἰς τὸ σχέδιον τῆς νέας Αὐστραλιανῆς Ἑγκυκλοπαιδείας ἐγγράφη ὑπὸ τοῦ λέκτορος κ. *Peter Hill* καὶ ὑπὸ ἰδίαν αὐτοῦ ἐδθύνην κατὰ τοὺς ἐκδότας τῆς Ἑγκυκλοπαιδείας ταύτης. Ἐπειδὴ τὸ σχέδιον τοῦ λήμματος τούτου, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐπληροφορήθην, κατέστη ἤδη ὁριστικὸν κείμενον τῆς νέας Αὐστραλιανῆς Ἑγκυκλοπαιδείας, περιέχει καθ' ὅλην τὴν ἑκτασίαν του ἀνακριβείας, ἐθεώρησα ἐπιστημονικὸν μὲν καθῆκον νὰ ἐπιληφθῶ τῶν ἀνακριβειῶν τούτων καὶ νὰ τὰς ἀνασκευάσω πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς ἀληθείας. Ἡ ἀνασκευὴ θὰ γίνῃ κατὰ τὴν σειρὰν τῶν κεφαλαίων τὰ ὁποῖα καθώρισε ὁ κ. *Peter Hill*.

Οὕτω:

Α. Ὑπὸ τὸν τίτλον «*Macedonians*».

1. Γίνεται ἀναφορὰ εἰς τοὺς ἀρχαίους Μακεδόνας, τοὺς ὁποίους ὁ κ. *Hill* ἀναγνωρίζει ὅτι ἦσαν *related to the Greeks*, διὰ τοὺς ὁποίους ὁμως γράφει περαιτέρω ἀορίστως, ἄνευ οὐδεμιᾶς μαρτυρίας, ὅτι οἱ Ἕλληνες τοὺς ἐθεώρουν ξένους. Προφανῶς ὁ κ. *Hill* ἐννοεῖ ὡς Ἕλληνας τὸν Δημοσθένην, τὸν μόνον ἄλλωστε εἰς τὸν ὁποῖον ἀποδίδεται ὅτι εἶπεν ὅτι οἱ Μακεδόνες δὲν ἦσαν Ἕλληνες (βλ. καὶ *H. G. Wells, The Outline of History*· μετὰφρασις ὑπὸ Κ. Γερογιάννη ὑπὸ τὸν τίτλον Παγκόσμιος Ἱστορία, Ἀθῆναι, ἔκδ. Περγαμηναί, Κεφ. Β'. 1, σελ. 439).

Ὁ κ. Hill προφανῶς δὲν ἔχει ὑπὸ ὄψιν τον τοὺς ἀρχαίους καὶ δὴ τὸν Ἀθηναῖον φιλόσοφον Ἰσοκράτην, συμπολίτην τοῦ Δημοσθένους, ὡς καὶ τοὺς νεωτέρους οὐχὶ μόνον Ἑλλήνας ἀλλὰ καὶ ξένους ἱστορικούς, [βλ. προχείρως τὸν H. G. Wells, ἐνθ' ἂν. (Κεφ. Κ. 1, σελ. 367), ὁ ὁποῖος ἀποκαλεῖ τοὺς Μακεδόνας ὁμαίμονας τῶν Ἑλλήνων (βλ. καὶ σελ. 440 Κεφ. ΚΒ, 1)· βλ. ἐπίσης τὸν Will Durant, Παγκόσμιος Ἱστορία τοῦ Πολιτισμοῦ (ἐπιμέλεια Ἀπ. Δασκαλάκη), 1965, σελ. 483 V (μετάφρασις Τάσου Κωνσταντινίδου), κατὰ τὸν ὁποῖον «Μέχρι τέλους τῆς σταδιοδρομίας της (ἡ Μακεδονία) ἐχρησιμοποιοῦν τὴν ἐλληνικὴν ὡς ἐπίσημον γλῶσσαν». Βλ. καὶ (ιδίως) Μιχ. Σακελλαρίου, Ἡ ταυτότητα τῶν Μακεδόνων, ἀνακοίνωσις γενομένη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν τὴν 8ην Νοεμβρίου 1988, ἐνθα καὶ ἀναλυτικὴ ἀναφορὰ εἰς τὸ θέμα], κατὰ τοὺς ὁποίους οἱ Μακεδόνες ἦσαν ἀναμφισβητήτως Ἑλλήνες. Ἀλλωστε αὐτὸς οὗτος ὁ Δημοσθένης οὐδόλως ἐθεώρει τοὺς Μακεδόνας ἀλλοδαπούς, ἀπλῶς προσεπάθει νὰ τοὺς ὑποβαθμίσῃ εἰς τὴν κρίσιν τῶν Ἀθηναίων ὡς ἀπολιτίστους καὶ ἀγροίκους διὰ λόγους ἀθηναϊκῆς μικροπολιτικῆς. Πράγματι, αὐτὸς οὗτος ὁ Δημοσθένης εἰς ψήφισμα, τὸ ὁποῖον προέτεινεν εἰς τοὺς Θηβαίους, παρενέβαλε τὴν φράσιν «Φίλιππος ὁ Μακεδόνων βασιλεὺς... ὑπεριδὼν τοὺς ὄρκους καὶ τὰ παρὰ πᾶσι τοῖς Ἑλλησιν νομιζόμενα εἶναι δίκαια...», ἐκ τῆς ὁποίας καταφαίνεται σαφῶς ὅτι δὲν ἐθεώρει τὸν Φίλιππον μὴ Ἑλλήνα (ἡ σχετικὴ περικοπὴ τοῦ ἐν λόγω ψηφίσματος ἔχει ὡς ἑξῆς: «Ψήφισμα Δημοσθένους. Ἐπὶ ἄρχοντος Ναυσικλέους, φυλῆς πρυτανευούσης Αἰαντίδος, σκιροφοριῶνος ἕκτη ἐπὶ δέκα, Δημοσθένης Δημοσθένους Παιανιεύς εἶπεν, ἐπειδὴ Φίλιππος ὁ Μακεδόνων βασιλεὺς ἐν τε τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ παραβαίνων φαίνεται τὰς γεγενημένας αὐτῷ συνθήκας πρὸς τὸν Ἀθηναῖον δῆμον περὶ τῆς Εἰρήνης, ὑπεριδὼν τοὺς ὄρκους καὶ τὰ παρὰ πᾶσι τοῖς Ἑλλησιν νομιζόμενα εἶναι δίκαια, καὶ πόλεις προαιρεῖται οὐδὲν αὐτῷ προσηκούσας, τινὰς δὲ καὶ Ἀθηναίων οὕσας δορυαλώτους πεποιήσεν...» (Δημοσθένους ὑπὲρ Κτησιφῶντος περὶ τοῦ στεφάνου, ὑπὸ Γαβριὴλ Σοφοκλέους, Ἀθήνησι 1858, XVIII, 181, σελ. 113).

2. Διὰ τὴν σήμερον ὁ κ. Hill θεωρεῖ ὅτι ἡ Μακεδονία περιλαμβάνεται μεταξὺ τοῦ ὄρους Σκάρδου (Shar) πρὸς Βορρᾶν καὶ Αἰγαίου πελάγους πρὸς Νότον προβαίνων τοιουτοτρόπως εἰς ἀεθαίρετον καθορισμὸν τῶν γεωγραφικῶν ὁρίων βάσει τῶν ὑπὸ τῆς Γιουγκοσλαβικῆς Μακεδονίας ὑποστηριζομένων ἀπόψεων, αἱ ὁποῖαι διεμορφώθησαν μετὰ τὸ 1944. Διότι, πράγματι, οὐδέποτε ἡ Μακεδονία ὑπερέβη γεωγραφικῶς πρὸς Βορρᾶν τὴν περιοχὴν τῆς Δερριόπου (Κρουσόβου) καὶ Πελαγονίας (Μοναστηρίου). Ἡ Μακεδονία περιελάμβανεν ἱστορικῶς κατ' ἀρχὴν μὲν τὴν περιοχὴν τῶν λεκανοπεδίων Ἀλιάκμονος καὶ Ἐριγῶνος, ἡ ὁποία ἐπὶ Ἀρχελαόν καὶ δὴ ἐπὶ Φίλιππον ἐπεξετάθη μέχρις Ἀξιοῦ καὶ τέλος μέχρι Νέστου πρὸς Ἀνατολάς. Ἀλλωστε ὁ κ. Hill, εἶναι ἀληθές, ἔχει καὶ ποιᾶν τινα ἐπιφύλαξιν διὰ τὰ σημερινὰ ὅρια ὅταν γράφῃ

ὅτι ἡ Μακεδονία θεωρεῖται (*is consideret*) ἀπλῶς ὅτι ἐκτείνεται μέχρι τοῦ Σκόδρου. Ἡ βορείως τῆς Δερριόπου καὶ Πελαγονίας περιοχή ἦτο γνωστὴ ὡς Δαρδανία, εἰς αὐτὴν δὲ ὑπάρχον σήμερον τὰ Σκόπεια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπεκτείνει ἡ Γιουγκοσλαβία αὐθαιρέτως τὴν ἱστορικὴν Μακεδονίαν.

3. Ὁ κ. Hill ἀναφέρεται εἰς τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου τοῦ 1878 καὶ γράφει ὅτι δι' αὐτῆς ἀφρέθησαν εἰς τοὺς Τούρκους τὰ βιλαέτια τῶν Σκοπειῶν, Μοναστηρίου καὶ Θεσσαλονίκης (τὰ Σκόπεια καὶ τὸ Μοναστήριον τὰ ἀναφέρει μὲ τὰ σλαβικά ἰσχύοντα σήμερον τοπωνύμια, ἐνῶ τὴν Θεσσαλονικὴν ἀναφέρει μὲ τὸ τουρκικὸν *Selanik* καὶ τὸ ἀγγλικὸν *Salonika*, οὐχὶ δὲ μὲ τὸ πραγματικόν, ἀρχαιότατον, ἰδρυτικόν, ἀλλὰ καὶ νῦν ἰσχύον, ἑλληνικὸν τῆς ὀνομα), τὰ ὁποῖα ἀπαρτίζουν τὴν Μακεδονίαν εἰς τὴν σύγχρονον αὐτῆς ἔννοιαν.

Ἐν τούτοις ἡ συνθήκη τοῦ Βερολίνου, ὡς ἄλλωστε καὶ ἡ ὑπ' αὐτῆς ἀνακληθεῖσα συνθήκη τοῦ Ἀγίου Στεφάνου (*San Stefano*), οὐδαμοῦ ἀναφέρει τὸ ὄνομα «Μακεδονία», ὡς χώραν καὶ «Μακεδονικόν», ὡς ἔθνος.

Σημειῶ ἀπλῶς ὅτι ὁ λόρδος τοῦ Salisbury ἀντιπρόσωπος τῆς Μ. Βρετανίας εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Βερολίνου ἐδήλωσε κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς 19ης Ἰουνίου 1878 (*Documents diplomatiques français. Affaires d'Orient. Congrès de Berlin 1878. Paris MDCCCLXXVIII. Prot. No 3, Séance du 19 juin 1878, σελ. 85*), ὅτι ἡ Μακεδονία καὶ ἡ Θράκη εἶναι τόσον ἑλληνικαί, ὅσον καὶ ἡ Κρήτη.

4. Ὁ κ. Hill γράφει ὅτι κατὰ τὸ πρῶτον ἥμισυ τοῦ 19ου αἰῶνος ἡ Μακεδονία γενικῶς ἐθεωρεῖτο τμῆμα τῶν ἐδαφῶν βουλγαρικῆς γλώσσης τῶν Βαλκανίων, εἰς τὸ ὁποῖον ὑπῆρχον μειονότητες Ἑλλήνων, Ἀλβανῶν, Βλάχων, Τούρκων κ.λπ.

Ἐν τούτοις κατὰ τὴν ἐπίσημον τουρκικὴν ἀπογραφὴν τοῦ 1905 διὰ τὰ βιλαέτια Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου, τὴν διενεργηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν βιλαετίων τούτων Χιλμὴ πασᾶ ὑπὸ τὴν ἐποπτεῖαν τῶν μισελληνικῶν τότε δυνάμεων Ρωσίας καὶ Αὐстроουγγαρίας, ὑπῆρχον 678.910 Ἕλληνες καὶ 385.729 Βούλγαροι. Ἀναλυτικώτερον, εἰς μὲν τὸ βιλαέτιον Θεσσαλονίκης ὑπῆρχον 395.222 Ἕλληνες καὶ 207.053 Βούλγαροι, εἰς δὲ τὸ τοῦ Μοναστηρίου 283,683 Ἕλληνες καὶ 178.412 Βούλγαροι. Ὡστε δὲν ἦσαν οἱ Ἕλληνες, ἀλλ' οἱ Βούλγαροι μειοψηφία καὶ τὸ σπουδαιότερον οὐδείς ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι Μακεδῶν, διότι ἡ ἀπογραφὴ αὕτη οὐδὲν περὶ Μακεδόνων ἀναφέρει. Τὴν στατιστικὴν ταύτην ἐδημοσίευσεν ἡ τουρκικὴ ἐφημερὶς Θεσσαλονίκης *Hassir* No 974/1905, ἡ *Politische Correspondenz* Βιέννης τῆς 18 Μαρτίου 1905, ἐκ τῆς ὁποίας τὴν λαμβάνει ὁ Michel Paillarès (*L'imbroglio Macédonien, Paris 1907, σελ. 407*), ὁ André Barre (*L'esclavage blanc, σελ. 149*) καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας ὁ Ἀγγλὸς ἱστορικός, καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου τοῦ Λονδίνου, Douglas Dakin (*The Greek Struggle in Macedonia 1897-1913, Θεσσαλονίκη, 1966*,

σελ. 20 καὶ σημ. 63· βλ. ἀναλυτικῶς μετὰ τῆς αὐτ. πλουσίας βιβλιογραφίας V. Colocotronis, *La Macédoine et l'Hellénisme*, Paris 1919, σελ. 606). Ὁ κ. Hill προφανῶς δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν του τὴν συμφωνίαν τῆς 1ης Μαρτίου 1912, ἡ ὁποία ὑπεγράφη εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ Μικτοῦ Ἐθναρχικοῦ Συμβουλίου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου (Κωνσταντινίδου, τέως βουλευτοῦ Κωνσταντινουπόλεως, Λιμαράκη καὶ Καζανόβα) καὶ τῶν μελῶν τοῦ Λαϊκοῦ Συμβουλίου τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας (Παβλώφ, βουλγάρον βουλευτοῦ Σκοπείων, Χρίστωφ καὶ Ντίρωφ) πρὸς καθορισμὸν τῶν ἐδρῶν, τὰς ὁποίας θὰ διεξεδίκουν εἰς τὴν τουρκικὴν βουλὴν οἱ Χριστιανοὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς Τουρκίας καὶ βάσει τῆς ὁποίας οἱ Ἕλληνες ἐλάμβανον εἰς τὰ βιλαέτια Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου 10 ἔδρας, ἔναντι 5 τῶν Βουλγάρων. Σημειωτέον ὅτι ἐκ τῶν 5 αὐτῶν ἐδρῶν οἱ Βούλγαροι ἐλάμβανον μίαν εἰς βάρος τῶν Σέρβων Μοναστηρίου καὶ μίαν εἰς βάρος τῶν Μουσουλμάνων Σερρῶν (δηλ. οὐσιαστικῶς ἐλάμβανον μόνον 3 ἔδρας). Τὴν συμφωνίαν ταύτην παραθέτει καὶ σχολιάζει, μὲ ὅλα τὰ ὡς ἄνω στοιχεῖα, ὁ Γάλλος δημοσιολόγος Charles Vellay (*L'irredentisme hellénique*, Paris 1913, σελ. 101-102), αὐτὴν δὲ ἐσχολίασεν ἡ ἡμεπίσημος ἐφημερὶς τῆς Σόφιας *Dnevnick*, ὡς σύμφωνον πρὸς τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν τοῦ πληθυσμοῦ (βλ. V. Colocotronis, ἔνθ' ἂν., σελ. 616 καὶ σημ. 1 καὶ τὰς αὐτ. πλουσίας παραπομπάς).

5. Ὁ κ. Hill γράφει ὅτι μέχρι τὸ 1870 ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς Ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας ὑπῆγοντο εἰς τὸ ἐλληνικὸν Πατριαρχεῖον Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι τὸ 1870 ὁ σουλτάνος ἐνέκρινεν ἀνεξάρτητον βουλγαρικὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ Ἐξαρχον (ἀναφερόμενον ὡς βούλγαρον Ἐξαρχον) καὶ ὅτι ἡ πλειονότης τῶν ἐκκλησιαστικῶν κοινοτήτων προσεχώρησεν εἰς τὴν βουλγαρικὴν αὐτὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ κ. Hill ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπισήμου μαρτυρίας γράφει περὶ προσχωρήσεως τῆς πλειοψηφίας τῶν ἐκκλησιῶν, ἐννοῶν προφανῶς τὰς βουλγαρικὰς, αἱ ὁποῖαι ὁμῶς ἦσαν ἡ μειοψηφία τῶν Ἐκκλησιῶν. Προφανῶς ὁ κ. Hill δὲν ἔχει ὑπ' ὄψιν του τὸ φριμάνιον τῆς 10ης Μαρτίου 1870 (βλ. τοῦτο ἐν V. Bérard, *La Turquie et l'Hellénisme contemporain* (2α ἐκδ.), Paris 1896, σελ. 184-187), τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ ἄρθρ. 10 αὐτοῦ περιώρισε τὴν δικαιοδοσίαν τῆς Βουλγαρικῆς Ἐξαρχίας εἰς μόνον τὸ βιλαέτιον τοῦ Δουνάβεως, δηλ. περίπου εἰς τὴν σημερινὴν βόρειον Βουλγαρίαν, ἐξαιρέσαν ρητῶς τὰς πόλεις Φιλιππούπολιν, μετὰ τῶν γύρωθεν Μονῶν, Βάρναν, Ἀγχιάλον καὶ Μεσημβρίαν μετὰ εἰκοσι χωρίων ἐπὶ τοῦ Εὐξείνου Πόντου, ὡς καὶ τινα χωρία τοῦ σαντζακίου Σλίμης καὶ Στενημάχου, τῶν ὁποίων οὕτω πως ἀνεγνώριζε τὴν ἀναμφισβήτητον ἐλληνικότητα (βλ. καὶ τὸν συνομολογοῦντα πάντα ταῦτα πρῶτον ὑπουργὸν Παιδείας τοῦ βουλγαρικοῦ Πριγκηπάτου Constantin von Jireček, *Geschichte der Bulgaren*, Prag 1876, σελ. 559). Ἀλλοστε ὁ Σέρβος ἱστορικὸς Jovan Cvijic (*La péninsule balcanique*, Paris 1918, σελ. 156),

γράφει ὅτι «avant la formation de l'État bulgare, en 1878, les Grecs habitaient en masses compactes la vallée de la Maritsa, jusqu'à Andrinople et au delà, ainsi que les coins abrités au Nord des Rhodopes. Ils prédominaient aussi sur le littoral pontique de Bosphore jusqu'au delà du Danube» (βλ. ὁμοίως καὶ τὸν Paillarès, ἐνθ' ἂν., σελ. 367 ἐπ., 377 ἐπ. Βλ. καὶ τὸν μνημονευθέντα Constantin von Jireček, εἰς ἕτερον ἔργον του (*Das Fürstentum Bulgarien*, Prag - Wien - Leipzig 1891, σελ. 54, ἀλλὰ καὶ 112 ἐπ.). Ὑλλωστε αὐτὴ αὕτη ἡ μνημονευθεῖσα συνθήκη τοῦ Ἀργίου Στεφάνου τῆς 3ης Μαρτίου 1878, διὰ τῆς ὁποίας ἐπεβλήθη εἰς τοὺς ἡττηθέντας Τούρκους ὑπὸ τῶν Ρώσων ἡ λεγομένη Μεγάλη Βουλγαρία (*golema Bulgaria*) ἐκρίθη π.χ. ὑπὸ τοῦ Ἑγγλ. ἱστορικοῦ Οὐίλλιαμ Μίλλερ (*Ἡ Τουρκία καταρρέουσα. Ἱστορία τῆς ὀθωμανικῆς Αυτοκρατορίας ἀπὸ τοῦ ἔτους 1801 μέχρι τοῦ 1913*, Μετάφρ. Σπ. Λάμπρου, Ἀθῆναι 1914, σελ. 471 καὶ 473) «ἐξαμβλωματικὸν ἔργγραφον» καὶ «αὐτόφωρος παραβίασις τῆς δικαιοσύνης καὶ ἐθνολογίας».

6. Ὁ κ. Hill ἀναγνωρίζει ὅτι αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι παρέμειναν πιστοὶ (νομιμόφρονες - *loyal*) εἰς τὸ Πατριαρχεῖον κατέστησαν γνωστοὶ ὡς «Πατριαρχικοί», γραικομάνοι («*Graecophiles*») ἢ ἀπλῶς «Ἕλληνες». Ὁ κ. Hill προφανῶς δὲν θὰ εἶχεν ὑπ' ὄψιν του ὅτι «γραικομάνοι» ἀπεκλήθησαν ὑπὸ τῶν Βουλγάρων ὅχι οἱ Ἕλληνόφωνοι ἢ οἱ Ἀλβανόφωνοι ἢ οἱ Βλαχόφωνοι Ἕλληνες, ἀλλὰ οἱ Σλαβόφωνοι (ἢ ὅπως ἐλέγοντο τότε «οἱ Βουλγαρόφωνοι») Ἕλληνες, δηλ. αὐτοί, οἱ ὁποῖοι, παρ' ὅλον ὅτι ὠμίλουν τὸ τοπικὸν σλαβοβουλγαρικὸν ἰδίωμα, ἦσαν φανατικοὶ Ἕλληνες καὶ κατέστησαν ἐν συνεχείᾳ κατὰ τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα τὸ ἔνοπλον τμήμα τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ (οἱ διάσημοι Ἕλληνες ὀπλαρχηγοί, Κώτας, ὁ ἀετὸς τῶν Κορεστίων, Νταλίπης, Κέρου, Γκόρος, «τὸ στοιχιὸ τοῦ βάλτου (τῶν Γιαννιτσῶν) καὶ τὸ θεμέλιόν μας», ὡς τὸν ἀπεκάλει, κατὰ τὸν Γ. Μόδην (ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ ἡ νεώτερη μακεδονικὴ ἱστορία, Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1967, σελ. 365), ὁ Πελοποννήσιος μακεδονομάχος, τότε ὑπολοχαγὸς καὶ μετέπειτα ἀντιστράτηγος, Δ. Κάκκαβος, ὁ ὁποῖος εἰς τὰ Ἀπομνημονεύματά του (Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν, Θεσσαλονίκη 1972, σελ. 169) τὸν ἀποκαλεῖ εὐθέως «ἄριστον ὀπλαρχηγόν μας», Βαγγέλης Στρεμπεριώτης, Παῦλος, Σῖμος, Νικοτσάρας, Μπουφίδης, Σιωνίδης, Χολέρης (ὁ ὁποῖος ἐξόντωσε τὴν ὁμάδα τοῦ βουλγάρου ὀπλαρχηγοῦ Τσακαλάρωφ παρὰ τὴν Βεύην) καὶ Μητρούσης ἦσαν ὅλοι Σλαβόφωνοι). Σήμερον γραικομάνους ἀποκαλοῦν οἱ Σκοπεῖανοι συγγραφεῖς τοὺς βλαχοφώνους Ἕλληνας (βλ. κατ., ἀρ. 15).

Δι' αὐτοὺς τοὺς Σλαβοφώνους ὁ Ρῶσος E. Goloubinskii (*Kratkin ot serk Istori i pravoslavibix tserkven Bulgarskon, Serbskon i Rominskoni Moldo-Valachkon* (Σύντομος ἱστορία τῶν ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν Βουλγαρίας, Σερβίας καὶ Ρουμανίας

ἢ Μολδοβλαχίας), Μόσχα 1871, σελ. 176 ἐπ., 193 ἐπ.), ἐὰν ἡγήνησα καλῶς τὸν μεταφραστήν της, ἔγραψεν ὅτι οἱ δῆθεν αὐτοὶ Ἕλληνες ἔτρεφον ἐναντίον παντὸς ὅ,τι ἦτο βουλγαρικὸν ἢ σλαβικὸν μῖσος πλέον ἀδυσώπητον καὶ περιφρόνησιν πλέον ἔντονον ἀπ' ὅσῃν ἔτρεφον κατ' αὐτοῦ οἱ πραγματικοὶ Ἕλληνες. Ὁ κ. Hill θὰ ἔπρεπε, μὲ τὴν καλὴν πίστιν, ἣ ὅποια δὲν τολμῶ νὰ πιστεύσω ὅτι δὲν τὸν διακρίνει, νὰ ἀναγνώσῃ τὸ μνημονευθὲν βιβλίον τοῦ ἐκ Μοναστηρίου παλαιοῦ μακεδονομάχου καὶ ἐπανελημμένως διατελέσαντος ὑπουργοῦ Γ. Μόδη (Ὁ Μακεδονικὸς Ἀγὼν καὶ ἡ νεώτερη μακεδονικὴ ἱστορία, Θεσσαλονίκη Ἑταιρεία Μακεδονικῶν Σπουδῶν (ΕΜΣ) 1967, σελ. 30-35) διὰ νὰ ἴδῃ τὰ σχετικὰ πρὸς τὴν δραστηριότητα τῶν Σλαβοφώνων μὲ περιστάτικα ἀφηγούμενα ἐκ προσωπικῆς αὐτοῦ ἀντιλήψεως καὶ ἐμπειρίας. Τὸ διατί οἱ Βούλγαροι ἐθεώρουν αὐτοὺς «γραικομάνους» (ἐλληνομανεῖς) καὶ ὡς ἐκ τούτου τοὺς κατεδίωκον ἀπηνῶς (π.χ. τὸ Κρατερόν (πρώην Ράκοβον) ἐπυρπόλησαν τρεῖς) ἀνευρίσκεται εἰς αὐτό, τὸ ὅποιον ὁ γραμματεὺς τῆς βουλγαρικῆς ἐμπορικῆς ἀντιπροσωπείας Θεσσαλονίκης Μαρκῶφ ἐδήλωσεν εἰς τὸν ἀφηγοῦμενον ταῦτα Μ. Paillarès (ἐνθ' ἀν., σελ. 67) «pour nous tous ceux qui parlent bulgare sont nôtres, qu'ils soient exarchistes, patriarchistes, catholiques ou protestants» (ὁ αὐτὸς Paillarès (ἐνθ' ἀν., σελ. 50-51), καταχωρεῖ δήλωσιν τοῦ ἀναφερομένου Γεν. Ἐπιθεωρητοῦ τῶν μακεδονικῶν βίλαετιῶν Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου Χιλμῆ Πασᾶ ὡς ἐξῆς: «Elles (les bandes Bulgares) pénètrent de nuit dans les villages, y surprennent les gens dans leur sommeil et les contraignent sous peine de mort à ce déclarer exarchistes et Bulgares... Ils s'attaquent aux bulgarophones mais qui restent soumis au Patriarcat grec de Constantinople». Οὕτω πως διαφωτίζεται πῶς καὶ μὲ ποίας μεθόδους πολλοὶ προσεχώρησαν εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Hill θεωρεῖ ὅτι εἶχε τὴν πλειοψηφίαν τῶν Ἐκκλησιῶν.

Ὁ μνημονευθεὶς V. Bérard ἄλλωστε γράφει σχετικῶς (ἐνθ' ἀν., σελ. 125) ὅτι τὸ 1892 συνήρτησεν εἰς τὴν περιοχὴν Ἀχρίδος Σλαβοφώνων, ὁ ὁποῖος τοῦ εἶπεν ὅτι «οἱ πατέρες μας ἦσαν Ἕλληνες καὶ οὐδεὶς ὠμίλει περὶ Βουλγάρων». Ἐν πάσῃ περιπτώσει ὁ λόγος πάντοτε ἐγίνετο περὶ Ἑλλήνων, Βουλγάρων, Ἀλβανῶν, Βλάχων κ.λπ. οὐδέποτε δὲ περὶ «Μακεδόνων», ὡς ἀτόμων ἢ χωριστῆς ἐθνότητος. Ὁ αὐτὸς V. Bérard (αὐτ., σελ. 191-193) ἀναφέρει ὅτι τὸ 1885 ἐπὶ τῇ χιλιετηρίδι τοῦ Ἁγίου Μεθοδίου ἐξεδόθη εἰς Φιλιππούπολιν φυλλάδιον ἀποδιδόμενον εἰς τὴν Βουλγαρικὴν Ἐξαρχίαν, εἰς τὸ ὅποιον γράφεται ὅτι «ἐὰν ζητήσῃ ἡ Εὐρώπη σήμερον νὰ ἀποφανθῇ ὁ μακεδονικὸς πληθυσμὸς εἰς ποίαν ἐθνότητα ἀνήκει μᾶλλον εἶναι βέβαιον ὅτι τὸ μεγαλύτερον μέρος τῆς Μακεδονίας θέλει πετάξῃ ἐκ τῶν χειρῶν μας» ἐξαιρουμένων δύο ἢ τριῶν ἐπαρχιῶν τῆς Βορείου Μακεδονίας, οἱ κάτοικοι τῶν λοιπῶν μερῶν εἰσὶν ἑτοιμοί, ἅμα βιασθῶσιν ὀλίγον, νὰ διακηρύξωσιν ἐγγράφως ὅτι δὲν εἶναι Βούλγαροι, ὅτι

ἀνέχουν εἰς τὸ ἐλληνικὸν Πατριαρχεῖον ὅτι προτιμοῦν τὰ ἐλληνικὰ σχολεῖα καὶ τοὺς Ἕλληνας διδασκάλους». Καλυτέρα ὅμως ἀπόδειξις πάντων τούτων εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ δήλωσις τοῦ ἐπανειλημμένως μνημονευθέντος Γενικοῦ Ἐπιθεωρητοῦ τῶν μακεδονικῶν βιλαετιῶν Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου Χιλμῆ Πασᾶ πρὸς τὸν καταχωροῦντα αὐτὴν Paillarés (ἐνθ. ἀν., σελ. 50, 51), συμφώνως πρὸς τὴν ὁποίαν, κατὰ τὴν γνώμην του καὶ κατὰ τὴν γνώμην τῆς Τουρκικῆς Κυβερνήσεως, αὐτοὶ οἱ Βουλγαροφώνοι ἦσαν Ἕλληνες.

(Ἐρωτᾷ ὁ Paillarés; *Mais ces bulgarophones se disent-ils vraiment Grecs?* Ἀπαντᾷ ὁ Χιλμῆ Πασᾶς: *Ils se disent Grecs lorsqu'on n'exerce pas sur eux des pressions violentes.* Ἐρωτᾷ πάλιν ὁ Paillarés: *Et votre opinion, Excellence, quelle est-elle?* Ἀπαντᾷ ὁ Χιλμῆ Πασᾶς: *Mon opinion et celle de mon gouvernement est qu'ils sont Grecs... Nous classons nos sujets suivant l'Eglise et l'Ecole qu'ils fréquentent* »).

7. Ὁ κ. Hill γράφει ὅτι μετὰ τὴν συνθήκην τοῦ Βερολίνου (1878) οἱ «Μακεδόνες» ἐπαναστάται ὑπὸ τὸν Γκότσε Ντέλτσεφ, ἡγέτην τῆς ἐσωτερικῆς μακεδονικῆς ἐπαναστατικῆς ὁργανώσεως (IMPO), ἔρριψαν τὸ σύνθημα «Ἡ Μακεδονία εἰς τοὺς Μακεδόνας» καὶ ὡς Μακεδόνες ἀνεφέροντο ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς περιοχῆς. Ὁ κ. Hill καὶ πάλιν ἀναφέρεται εἰς τὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς ἀορίστως ἄνευ οὐδεμιᾶς ἐπιστημονικῆς καὶ ἱστορικῆς θεμελιώσεως. Διότι ὁ Γκότσε Ντέλτσεφ ἦτο Βούλγαρος (ἡ Βουλγαρία σήμερον τὸν ἐτίμησε δίδοντας τὸ ὄνομά του εἰς πόλιν τῆς Βουλγαρικῆς Μακεδονίας τῆς κατὰ τοὺς Σκοπειανούς «Pirinska Makedonija») καὶ ἡ ὁργάνωσις IMPO δὲν ἦτο εἰ μὴ συνέπεια τῆς διχογνωμίας, ἡ ὁποία ἐπεκράτησεν εἰς τοὺς βουλγαρικοὺς κύκλους τῆς ἐποχῆς ὡς πρὸς τὴν ἀκολουθητέαν εἰς τὴν Μακεδονίαν πολιτικὴν. Πράγματι, οἱ μὲν ἐτάχθησαν ὑπὲρ τῆς ἀμέσους προσαρτίσεως τῆς Μακεδονίας εἰς τὴν Βουλγαρίαν, οἱ δὲ ὑπὲρ τῆς αὐτονομίσεώς της κατ' ἀρχὴν ὥστε νὰ καταστῇ ἐν συνεχείᾳ εὐκολωτέρα ἢ ἀπορρόφησίς της κατὰ τὸ ὑπόδειγμα τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας. Ἡ τελευταία αὕτη ἄποψις ὠδήγησεν εἰς τὴν δημιουργίαν τῆς IMPO, ἡ ὁποία ὑπῆρξε καθαρῶς βουλγαρικὴ ὁργάνωσις. Περὶ αὐτοῦ δὲν ὑπάρχει διαφωνία καὶ μόνον οἱ προβάλλοντες τὰ ἐπιχειρήματα τῶν Σκοπειῶν τὰ ἐπικαλοῦνται ἀγνοοῦντες αὐτὸ τὸ ὅποῖον ἅπασαι αἱ διπλωματικαὶ ὑπηρεσίαι τῶν διαφόρων Κρατῶν εἰς τὴν Σόφιαν τῆς ἐποχῆς ἐγνώριζον. Οὕτως ἡ γαλλικὴ Πρεσβεία Σόφιας μὲ τηλεγράφημα τῆς 13ης Αὐγούστου 1902 πρὸς τὸ γαλλικὸν Ὑπουργεῖον Ἐξωτερικῶν ἐτόνιζεν ὅτι «Le comité a fait publier dernièrement une brochure qui a été adressée à toutes les agences diplomatiques et qui contient un exposé de la situation de la Macédoine et le programme des reformes proposées par le comité. Ce programme se resume ainsi: «La Macédoine aux Macédoniens». Il est bien cer-

tain que ce que veut le comité c'est la Macédoine aux Bulgares. Il ne redoute pas pour la Macédoine une période d'autonomie qui permettrait à la nationalité bulgare d'affirmer sa prépondérance et ne constituerait qu'une étape dans la voie de l'annexion à la Bulgarie» (Ministère des Affaires Etrangères (Français). Documents diplomatiques. Affaires de Macédoine 1902. Paris MDCCCIII, No 23 (Sofia 13 Août 1902).

8. Ὁ κ. Hill γράφει ὅτι ἡ ἐπανάστασις ἤρχισε τὸ Ilinden (2 Αὐγούστου 1903), ὅτι ἐπὶ δέκα ἡμέρας οἱ ἐπαναστάται ἐκήρυξαν τὴν Δημοκρατίαν τοῦ Κρουσόβου, ὅτι οὐδείς τοὺς ἐβοήθησε καὶ ὅτι οἱ Τοῦρκοι προέβησαν εἰς τρομερὰ ἀντίποινα κατὰ τῶν σλαβικῶν πληθυσμῶν τῆς Μακεδονίας.

Καὶ ἐδῶ ὁ κ. Hill προφανῶς δὲν γνωρίζει τὰ γεγονότα. Περὶ τῆς ἱστορίας αὐτῆς ἔχω γράφει μελέτην ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἑλληνισμοῦ τῆς Πελαγονίας εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας Ἑλλάδος» (Θεσσαλονίκη ΕΜΣ 1959), ἡ ὁποία ἐξεδόθη πλήρως βελτιωμένη καὶ συμπεπληρωμένη εἰς τὰ γερμανικά ὑπὸ τοῦ ΙΜΧΑ (Θεσσαλονίκη, 1963) ὑπὸ τὸν τίτλον «Der Beitrag des Griechentums von Pelagonien zur Geschichte des neuen Griechenlands», εἰς τὴν ὁποίαν παραθέτω ἀρχειακὸν διπλωματικὸν ὄλικον καὶ μαρτυρίας αὐτοπτῶν μαρτύρων, τὰς ὁποίας αὐτοπροσώπως συνέλεξα καὶ εἰς τὴν ὁποίαν παραπέμπω, ὥς πρὸς ὅλα τὰ τότε συμβάντα.

Τὸ Κρούσοβον, πόλις μὲ συντριπτικὴν ὑπεροχὴν ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ, ἔδρα τῆς Μητροπόλεως Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου μὲ ἡμιγυμνάσιον, ἀρρεναγωγεῖον, παρθεναγωγεῖον καὶ 4 δημοτικὰ σχολεῖα, μὲ πληθυσμὸν 18000 κατοίκων ἐθημεροῦντων, ἀνοχύρωτος μὲ ἀσήμαντον τουρκικὴν φρουράν, διότι ἀνῆκεν εἰς τὴν Βαλιντέ Σουλτάναν, ἐπίσημον σύζυγον τοῦ σουλτάνου, κατελήφθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων κομιτατζήδων, οἱ ὁποῖοι ἀνεπέτασαν βουλγαρικὰς σημαίας, ἐτραγούνησαν τὸ «Μακεδονία παλαιὰ Βουλγαρία» καὶ ἐλαφρυαγώγησαν μόνον τοὺς Ἕλληνας, εἰς τοὺς ὁποίους ἀπηγόρευσαν νὰ ὁμιλοῦν τὴν γλῶσσαν των. Ὅταν ἐπετέθησαν οἱ Τοῦρκοι, τοὺς ἐδωροδόκησαν μὲ τὰ λαφυραγωγηθέντα χρήματα τῶν Ἑλλήνων, ὥστε νὰ κτυπήσουν μόνον τὰς ἑλληνικὰς συνοικίας, αἱ ὁποῖαι, πλὴν μιᾶς μικρᾶς συνοικίας βουλγάρων παροίκων, ἐκάλυπτον ὅλον τὸ Κρούσοβον, τὰς ὁποίας καὶ ἐπυρπόλησαν καὶ ἐδήωσαν καταστρέφαντες τοιουτοτρόπως τὴν πόλιν. Οἱ κάτοικοι ὠδηγήθησαν εἰς τὸ παρακείμενον δάσος διὰ νὰ ἐκτελεσθοῦν καὶ μόνον κατόπιν συντόνων ἐνεργειῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου ἔτυχον ἀμνηστίας. Αὐτὴ εἶναι ἡ θλιβερὰ ἐποποιία τῆς «Μακεδονικῆς» ἐπαναστάσεως, ἡ ὁποία ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξόντωσιν τῆς πόλεως, ἡ ὁποία ἐθεωρεῖτο τὸ βόρειον προπύργιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, δι' αὐτὸ ἄλλωστε, δὲν ἐξέεσπασεν εἰς βουλγαρικόν τι κέντρον, ἀλλὰ εἰς τὴν καρδίαν τῆς σπονδαιοτέρας ἑλληνικῆς πόλεως τῆς περιοχῆς. Ἀς ἴδωμεν καὶ τὰς σχετικὰς πηγάς. Ὁ Γάλλος πρό-

ξενος Θεσσαλονίκης ἐτηλεγράφησε τὴν 15ην Ὀκτωβρίου 1902 εἰς Παρισίους: «*Il semble démontré qu' une forte concentration de bandes insurgées bulgares (οὐχὶ «Μακεδόνων»)* s'est opérée pendant les premiers jours de ce moi (octobre 1902) dans les cazas de Petrich, Melnik, Djoumaja-Balia et Raslog... on aurait même arboré dans quelques localités un étendard vert et rouge aux couleurs de la Macédoine indépendante (Ministère des Affaires Etrangères, (français). Documents diplomatiques. Affaires de Macédoine 1902, No 8). Ὁ Paillarès (ἐνθ' ἀν., σελ. 16) ἔγραψε: «*Kruchevo est occupé par les revolutionnaires qui ont hissé le drapeau bulgare sur lequel on a tracé ces mots*» *Seveoboduta ili smeurt (La liberté ou la mort)*». Ὁ Νεοκλῆς Καζάκης (Ἡ λεηλασία τοῦ Κρονσόβου, Ἑλληνισμός 1907, σελ. 81 ἐπ.) παραθέτει τὴν σχετικὴν ἀναφορὰν τοῦ Ἀγγλου προξένου Θεσσαλονίκης Villiotis, ἡ ὁποία κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1903 ἐδημοσιεύθη εἰς τὴν Κρανὴν Βίβλον τοῦ ἀγγλικοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν καὶ εἰς τὴν ὁποίαν γίνεται λόγος περὶ δεκαήμερον βουλγαρικῆς κατοχῆς καὶ περὶ μὴ καταστροφῆς τῆς βουλγαρικῆς συνοικίας λόγω δωροδοκίσεως τῶν Τούρκων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μὲ τὰ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀρπαγέντα χρήματα. Ὁ Ουῆλλιαμ Μίλλερ (ἐνθ' ἀν., σελ. 544) ἔγραψεν: «οἱ Βούλγαροι κομιτατζῆδες κατέλαβον τὸ Κρονσόβον πόλιν οἰκουμένην, κατ' ἐπιζύγκησιν, ὑπὸ πατριαρχικῶν καὶ ἐλίστευσαν τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ὅτε δὲ οἱ Τούρκοι ἀνέκτησαν αὐτὴν δεκασθέντες διὰ χρημάτων ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, παρείδον καὶ δὲν ἐδῶσαν τὴν βουλγαρικὴν συνοικίαν». Αὕτῃ λοιπὸν εἶναι ἡ ἀλήθεια. Δι' αὐτὸ ἄλλωστε τὸ Οἰκουμενικὸν Πατριαρχεῖον διεμαρτυρήθη πρὸς τὰς μεγάλας δυνάμεις εἰς τόσον ὀξύ ὕψος ὥστε τὸ γερονὸς νὰ θεωρηθῇ ὑπὸ τοῦ Ν. Ἐλευθέρου Τύπου τῆς Βιέννης ὡς κήρυξις πολέμου τοῦ Ἑλληνισμοῦ κατὰ τοῦ Σλανισμοῦ (βλ. σχετικῶς Ἑλληνισμὸν 1903, σελ. 725) καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις προέβη διὰ πρώτην φορὰν εἰς ἔντονον παράστασιν «ἐν σχέσει πρὸς τὰ ἐν Κρονσόβῳ» πρὸς τὸν Μέγαν Βεζύρη (ἔγγραφον Ἑλληνικῆς Βασιλικῆς Πρεσβείας Κωνσταντινουπόλεως, ἀρ. Πρωτ. 914/16 Αὐγούστου 1903) καὶ πρὸς τὰς Μεγάλας Δυνάμεις (βλ. σχετικὰς παραπομπὰς ἐν Ν. Βλάχω, Τὸ μακεδονικὸν ὡς φάσις τοῦ Ἀνατολικοῦ Ζητήματος 1878-1908, Ἀθῆναι 1935, σελ. 274, σημ. 1). Σημειωτέον ὅτι ἐκ Κρονσόβου ἦσαν ὁ διατελέσας πρότασις τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Ἰ. Πανταζίδης, οἱ καθηγηταὶ αὐτοῦ Ἀλ. Σβώλος, Π. Παπαγεωργίου καὶ ὁ ἐκ Μοναστηρίου Ι. Σόντης, μέλος τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν. Σήμερον δὲ ὑπηρετοῦν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον Θεσσαλονίκης πλὴν ἐμοῦ οἱ καθηγηταὶ Γ. Νιτσιώτας, Ἀντ. Αἰμ. Ταχιάος, Ἀναστ. Τάχος, διετέλεσε δὲ καθηγητὴς ὁ Δ. Σάντης, ἐκ τῆς περιοχῆς Κρονσόβου, Διοικητῆς τῆς Τραπεζῆς τῆς Ἑλλάδος.

Ἐπειδὴ συνέπεια τῆς ἐπαναστάσεως ταύτης, τὴν ὁποίαν ἡ ἑλληνικὴ πλευρὰ ὠνόμασε ψευδεπανάστασιν, διότι ἐθεώρησεν αὐτὴν ὡς πρόκλησιν τῶν Τούρκων νὰ κατα-

στρέφουν τὰ ἐλληνικά κέντρα, εἶναι ὅτι κατεστράφησαν οὐχὶ μόνον τὸ Κρούσοβον, τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο βόρειον προπύργιον τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ ἡ Κλεισούρα καὶ τὸ Κρατερόν κ.λπ., προκύπτει ἀβιάστως ὅτι δὲν ἦτο ὁ σλαβο-βουλγαρικὸς πληθυσμὸς ὁ ὁποῖος ἐταλαιπωρήθη καὶ κατεστράφη, ἀλλὰ κυρίως ὁ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς τῆς Μακεδονίας.

9. Ὁ κ. Hill γράφει ὅτι ὁ ἐλληνοτουρκικὸς πόλεμος 1920-22 ὠδήγησεν εἰς τὴν ἀναγκαστικὴν ἀνταλλαγὴν 40.000 ἐκ τῆς ἐλληνικῆς Θράκης μὲ 1,3 ἑκατομμύρια Ἑλλήνων ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας, τὸ ἥμισυ τῶν ὁποίων ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Αἰγαιακὴν Μακεδονίαν, ὅτι ἡ Κοινωνία τῶν Ἑθνῶν τὸ 1926 κατέγραψε τὸ 88,8% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς περιοχῆς αὐτῆς ὡς Ἑλληνικὸν καὶ ὅτι τὸ ἀποτέλεσμα αὐτὸ κατοπτρίζει τὰς χρησιμοποιηθεῖσας μεθόδους καὶ τὰ προκύψαντα προβλήματα κατὰ τὴν συλλογὴν τῶν μακεδονικῶν στατιστικῶν. Κατ' ἀρχὴν σημειωθῆτω ὅτι ἡ ἐλληνικὴ (Δυτικὴ) Θράκη ἐξηρέθη τῆς ἐλληνοτουρκικῆς ἀνταλλαγῆς καί, συνεπῶς, ἐκεῖ οὐδεὶς Μουσουλμάνος ἀντηλλάγη μὲ Ἑλληνας «πρόσφυγας», ὡς τοὺς ἀποκαλεῖ. Ἀντιθέτως, ἡ Μουσουλμανικὴ Μειονότης τῆς ἐλληνικῆς (Δυτικῆς) Θράκης εὐήμερεϊ καὶ σήμερον (κατὰ τὴν ἐπίσημον ἀπογραφὴν τοῦ 1951) ἔχει 98.839 μέλη κατανεμόμενα εἰς 67.099 Τούρκους, 26.592 Πομάκους, 5.116 Ἀθιγγάνους καὶ 32 Κιρκασίους. Εἶναι περιττὸν νὰ λεχθῇ ὅτι οὐδεὶς Βουλγαροφώνος ἐπίσης ἀντηλλάγη εἰς τὴν Δυτικὴν Θράκην μὲ Ἑλληνας πρόσφυγας ἐκ Τουρκίας. Ἐν συνεχείᾳ σημειωθῆτω ὅτι τὸ ποσοστὸν τῶν προσφύγων ποὺ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν Μακεδονίαν δὲν ἦτο τὸ ἥμισυ τοῦ 1,3 ἑκατομμυρίου Ἑλλήνων προσφύγων, ἀλλὰ περίπου τὸ ἥμισυ τοῦ 1.069.217, διότι τόσοι προσέφυγαν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὡς προκύπτει ἐκ τῆς ἀπογραφῆς τῶν προσφυγικῶν πληθυσμῶν τῆς Ἑλλάδος τοῦ 1928 (626.954 Μικρασιῶται, 182.169 Πόντιοι, 38.459 Κωνσταντινοπολίται καὶ 256.653 Θράκες (βλ. σχετικῶς ἀνακοίνωσιν ἀκαδημαϊκοῦ Γ. Τερεκίδου γενομένην πρὸ τινος εἰς τὴν Ἀκαδημίαν Ἀθηνῶν). Τὸ ποσοστὸν τοῦτο ἀντικατέστησε τοὺς ἀνταλλαγέντας ἀναγκαστικῶς Μουσουλμάνους τῆς Μακεδονίας, οἱ ὁποῖοι ἦσαν 317.136, κατὰ τὴν ἐπίσημον στατιστικὴν τοῦ Δεκεμβρίου 1920 καί, συνεπῶς, περίπου ἰσοφάρισε τὸν ἀνταλλαγέντα μουσουλμανικὸν πληθυσμὸν, χωρὶς νὰ θίξῃ τοὺς Βουλγαροφώνους, οἱ ὁποῖοι οὐδόλως ἐθίγησαν ἐκ τῆς ἀνταλλαγῆς ταύτης. Τέλος, σημειωθῆτω, ὅτι κατόπιν τῆς ἐλληνοβουλγαρικῆς συμφωνίας τοῦ 1926 τῆς γνωστῆς ὡς συμφωνίας Καφαντάρη-Μολώφ, περὶ ἐκουσίας ἀνταλλαγῆς πληθυσμοῦ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Βουλγαρίας, ἡ ὁποία ὑπῆρξεν ἐπακόλουθον τῆς συνθήκης τοῦ Neuilly τοῦ 1919 (μετὰ τὸ τέλος τοῦ Α' Παγκοσμίου Πολέμου), ὅσοι ἐκ τῶν ἐλλήνων ὑπηκόων ἠσθάνοντο Βούλγαροι ἔσχον τὴν εὐχέρεϊαν νὰ μεταναστεύσουν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ὅσοι ἐκ τῶν βουλγάρων ὑπηκόων ἠσθάνοντο Ἑλλήνες ἔσχον τὴν αὐτὴν εὐχέρεϊαν νὰ ἔλθουν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Τῆς συμφωνίας αὐτῆς ἕκαμον πρῶ-

γματι χορήσιν οἱ ἐν Βουλγαρίᾳ Ἕλληνες καὶ οἱ ἐν Ἑλλάδι Βούλγαροι, ἐκ τῶν ὁποίων ὅμως οὐδεὶς ἐδήλωσεν ὅτι εἶναι «Μακεδόν» καὶ οὐδεὶς μετηνάστευσεν εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ σημερινοῦ «Μακεδονικοῦ» Κράτους, ἀλλὰ πάντες, δηλώσαντες ὅτι εἶναι Βούλγαροι, μετηνάστευσαν εἰς τὴν Βουλγαρίαν καὶ ἀντικατεστάθησαν ἀπὸ ἴσον περιῶπον ἀριθμὸν Ἑλλήνων προσφυγόντων ἐκ Βουλγαρίας, κατὰ τρόπον ὥστε νὰ καταστῇ ἡ ἑλληνικὴ Μακεδονία ἀπολύτως ἑλληνικὴ ὁμοιογενὴς περιοχὴ. Συνεπῶς, τὸ ὅτι τὸ 1926 ἡ Κοινωνία τῶν Ἑθνῶν εἰς τὴν Μακεδονίαν κατέγραψε 88,8% Ἕλληνας δὲν ἦτο παράδοξον οὔτε ἀφύσικον ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἔλαβε χώραν ἡ ὡς ἄνω ρύθμισις μεταξὺ ὁμόρων κρατῶν, ἀτυχῆς φυσικὰ διὰ τὴν Ἑλλάδα μόνον, ἡ ὁποία ἀπώλεσε τὴν Ἀνατολικὴν Θράκην καὶ τὴν Μικρὰν Ἀσίαν καὶ οὐχὶ διὰ τὴν Γιουγκοσλαβίαν, ἡ ὁποία οὐδὲν ἀπώλεσε (βλ. ἀνακοίνωσίν μου εἰς τὸ συνέδριον Σεραγέβου ὑπὸ τὸν τίτλον «*Les réglementations juridiques opérées par le traité de San-Stefano au Sud de la Péninsule d'Hemus et ses répercussions ethnologiques*» (*Balkan Studies* 17, 2/1976 καὶ Πρακτικὰ τοῦ Συνεδρίου Σεραγέβου 1976). Σημειωτέον ὅτι τὸ πέραν τοῦ 88,8% τοῦ ἑλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Μακεδονίας, τὸ ὁποῖον διεπίστωσεν ἡ Κοινωνία τῶν Ἑθνῶν, ἐκαλύπτετο οὐχὶ ὑπὸ «ἀλυτρώτων Μακεδόνων», ἀλλ' ὑπὸ τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἱ ὁποῖοι ὑπῆρχον ὡς συμπαγὲς πληθυσμὸς εἰς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ εἰς μικρότερα ποσοστὰ εἰς ἄλλας πόλεις τῆς Μακεδονίας. Ἐν πάσῃ περιπτώσει μετὰ τὰς ἀνταλλαγὰς αὐτὰς δὲν ὑπῆρχε πλέον θέμα μειονοτήτων ἐθνικῶν μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας καὶ ἡ ἑλληνικὴ Μακεδονία ἀπέμεινε καθαρὰ ἀπὸ ἀπόψεως οἰασδῆποτε ἐθνικῆς μειονότητος. Ὅσοι Σλανόφωνοι παρέμειναν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἦσαν οἱ Πατριαρχικοὶ Ἕλληνες, ὡς ἀναγνωρίζει τὴν ὑπαρξίν των καὶ ὁ κ. Hill. Σημειωθῆτω ὅμως ἐδῶ, ὡς ἐκ περισσοῦ, ὅτι οὐδεμία διεθνὴς συμφωνία ἀνεγνώρισε ποτὲ σλανικὴν μειονότητα εἰς τὴν Ἑλλάδα, οὔτε παρεχώρησε μειονοτικὰ δικαιώματα εἰς σλανικὴν τινα παροικίαν, οὔτε, καὶ αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαιότερον, ἐζητήθη ποτὲ εἰς τὸ παρελθὸν ὑπὸ τῶν Σλανοφόνων τῆς Ἑλλάδος μειονοτικὸν καθεστῶς, διότι ἀπλούστατα δὲν ὑπῆρχε τοιοῦτον πρόβλημα. Πράγματι, διὰ νὰ γίνῃ ἐπικλήσις τῆς ὑπάρξεως μειονότητος θὰ πρέπει κατὰ τὸ Διεθνὲς Δίκαιον νὰ ἔχῃ ἀναγνωρισθῇ τοιαύτη μειονότης, ὡς συνέβη μὲ τὴν ἑλληνικὴν τῆς Βορείου Ἡπείρου, εἰς τὴν ὁποίαν εἶχεν ἀναγνωρισθῇ δικαίωμα ἰδίας γλώσσης, ἰδίων σχολείων καὶ ἰδίων ναῶν, μὲ ἰδίους ἐπισκόπους καὶ ἐν γένει κληρικὸν κ.λπ. (βλ. Θ. Ι. Χρυσανθοπούλου, ἐπιτίμουν πρέσβεως, τὸ «Μακεδονικὸ» ζήτημα, εἰς «Σοσιαλδημοκρατικὴ πορεία» 16 Δεκ. 1988).

10. Ὁ κ. Hill γράφει ὅτι οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν «κατάληψιν» (ἔτσι χαρακτηρίζει τὴν ἀπελευθέρωσιν) τῆς Μακεδονίας (τῆς Αἰγαιακῆς, ὡς τὴν ὀνομάζει, ἀποδεχόμενος οὕτω τὴν διαίρεσιν, εἰς τὴν ὁποίαν προβαίνουν οἱ Σκοπειανοί, ἀθθαίρετως φν-

σικά, διότι οὐδέποτε τοιαύτη διαίρεσις τῆς Μακεδονίας εἰς Αἰγαιακὴν (*Egejska*), Βαρδαρίου (*Vardarska*) καὶ Πιρίν (*Pirinska*) ἐπεσημάνθη μέχρι τοῦ 1944 κατὰ τὴν μακροαῖωνα ἱστορίαν τῆς Μακεδονίας), τὸ 1912 ἔκλεισαν τὰ ἑξαρχικά (βουλγαρικά) σχολεῖα καὶ τοὺς ἑξαρχικοὺς ναοὺς, καὶ ἀπήλασαν τοὺς Βουλγάρους ἱερεῖς, ἀπηγόρευσαν τὴν σλαβικὴν διάλεκτον καὶ ἐξελλήνισαν τὰ τοπωνύμια. Παρόμοιον λάθος διέπραξε καὶ ὁ λέκτωρ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Λωζάννης Aldo Dami, ὁ ὁποῖος εἰς ἄρθρον του εἰς τὴν *Gazette de Lausanne* τῆς 20ῆς Ἰουνίου 1957, ἔγραψεν ὅτι ἡ Ἑλλάς ἔκλεισεν εἰς τὴν Μακεδονίαν ὅλας τὰς βουλγαρικὰς Μητροπόλεις. Ὁ κ. Hill καὶ εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο (ὡς καὶ ὁ Dami) δὲν φαίνεται νὰ ἔχη πλήρως ἐνημερωθῇ. Διότι εἰς τὰ ἐδάφη τῆς σημερινῆς ἐλληνικῆς Μακεδονίας οὐδέποτε οὐδεμία ἑξαρχικὴ (βουλγαρικὴ) Μητρόπολις ἐλειτούργησεν. Ὡς ἐλέχθη ἡ Ἑξαρχία βάσει τοῦ ἰδρυτικοῦ της φερμανίου περιωρίσθη μόνον εἰς τὸ βιλαέτιον τοῦ Δουνάβεως (δηλ. περίπου τὴν σημερινὴν Βόρειον Βουλγαρίαν). Τὸ 1891, ὅτε ὁ Βούλγαρος ὑπουργὸς ἑξωτερικῶν Χαρ. Τρικούπη περὶ συνεννόσεως Σερβίας, Βουλγαρίας καὶ Ἑλλάδος πρὸς ἀποβολὴν τῆς Τουρκίας ἐκ τῆς Μακεδονίας (βλ. σχετικῶς V. Colokotronis, ἐνθ' ἀν., σελ. 401 καὶ τοὺς αὐτ., Παῦλον Καρολίδην, ἐν Κ. Παπαρηγοπούλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους (ἐκδ. 6η), τόμ. 6ος, σελ. 30 ἐπ., ἰδίᾳ σελ. 32 ἐν ἀρχῇ), ἡ Τουρκία ἀνεγνώρισε τρεῖς Βουλγάρους ἐπισκόπους, δηλ. ἀνὰ ἓνα εἰς τὰ Σκόπεια, τὰ Βελεσσά καὶ τὴν Ἀχρίδα. Κατὰ τὸν ἐλληνοτουρκικὸν πόλεμον τοῦ 1897 πρὸς ἀντίποινα κατὰ τῶν Ἑλλήνων ἡ Τουρκία ἀνεγνώρισε ἐτέρους τρεῖς Βουλγάρους ἐπισκόπους, δηλ. ἀνὰ ἓνα εἰς τὸ Μοναστήριον, τὴν Στρώμνιτσαν καὶ τὸ Νευροκόπιον. Ἐκτοτε οὐδέποτε ἀνεγνώρισθη ἢ διωρίσθη ἑξαρχικὸς μητροπολίτης νοτιώτερον, δηλ. εἰς τὰ ἐδάφη τῆς σημερινῆς ἐλληνικῆς Μακεδονίας ὥστε νὰ χρειασθῇ ἡ Ἑλλάς νὰ κλείσῃ τὰς Μητροπόλεις αὐτάς.

Ἀντιθέτως εἰς τὴν σημερινὴν Γιουγκοσλαβικὴν Μακεδονίαν ὑπῆρχον τέσσαρες Ἑλληνικαὶ Μητροπόλεις (Πελαγονίας (Μοναστηρίου), Πρεσπῶν καὶ Ἀχριδῶν (εἰς τὸ Κρούσοβον), Στρώμνιτσης καὶ Διβρῶν καὶ Βελεσσῶν), τὰς ὁποίας ὁμοῦ μὲ τοὺς πολυαριθμοὺς ναοὺς καὶ τὰς πολυαριθμοὺς Μονὰς ἔκλεισαν οἱ Γιουγκοσλαῶι (Σέρβοι). Δέον νὰ σημειωθῇ ὅτι καὶ εἰς αὐτὰ τὰ Σκόπεια ὑπῆρχεν ἐλληνικὸς ναός, ὁ τοῦ Ἁγ. Μητᾶ, μὲ ἀρχιερατικὸν ἐπίτροπον τὸν ἐκ Κρούσобоῦ ἀρχιμανδρίτην Γερμανὸν Κωνσταντινίδην, ὁ ὁποῖος ἀπέθανε τὸ 1933 εἰς τὴν Θεσσαλονίκην, ὡς προϊστάμενος τοῦ Ναοῦ Ταξιαρχῶν ὅπου κατέφυγε μετὰ τὸ ὑπὸ τῶν Σέρβων κλείσιμον τοῦ Ναοῦ τῶν Σκοπείων. Ὡς πρὸς τὰ σχολεῖα, τὰ ὁποῖα ἔκλεισαν οἱ Γιουγκοσλαῶι (Σέρβοι) εἰς τὴν ἰδικήν των Μακεδονίαν, ὑπῆρχον μόνον εἰς τὴν περιοχὴν Μοναστηρίου 284 ἐλληνικὰ σχολεῖα, ἐκ τῶν ὁποίων εἰς τὴν πόλιν Μοναστηρίου γυμνάσιον, διδασκα-

λειον, παρθεναγωγείον, ἀρρεναγωγείον, θεολογική σχολή, ἀστική σχολή, καὶ 14 δημοτικά σχολεῖα (εἰς τὸ Κρούσοβον ἡμιγυμνάσιον, παρθεναγωγείον, ἀρρεναγωγείον, 4 δημοτικά σχολεῖα καὶ νηπιαγωγεῖα, εἰς τὸ Μεγάροβον ἡμιγυμνάσιον, ἀστική σχολή ἀρρένων, παρθεναγωγείον, δημοτικά σχολεῖα καὶ νηπιαγωγεῖα, εἰς Τύρναβον ἀρρεναγωγείον, παρθεναγωγείον καὶ δημοτικὸν σχολεῖον, εἰς Νιζόπολιν ἀρρεναγωγείον, δημοτικὸν σχολεῖον καὶ νηπιαγωγείον, εἰς Μηλόβισταν παρθεναγωγείον καὶ νηπιαγωγείον κ.λπ. χωρὶς τὰ ὑπολογίσωμεν τὰ σχολεῖα καὶ τοὺς ναοὺς τῆς περιοχῆς Γενγελῆς, Στρωμνίτης. Ὁ V. Bérard (ἐνθ. ἀν., σελ. 229) γράφει ὅτι κατὰ τὰ ἔτη μετὰ τὰς 1877 καὶ 1887 ὁ Μακεδονικὸς Ἑλληνισμὸς ἀνεβίβασε τὸν ἀριθμὸν τῶν σχολείων μόνον εἰς τὴν περιοχὴν Μοναστηρίου καὶ Κοζάνης ἀπὸ 102 πρὸς ἣσαν προηγουμένως (καὶ τὰ ὅποια, ὡς ἀναφέρει ὁ αὐτὸς εἰς τὴν σελ. 228, εἶχε διαπιστώσει καὶ ὁ Ἀγγλὸς Edward Stanford) εἰς 333 καὶ τοὺς μαθητὰς ἀπὸ 4639 εἰς 18.541.

Καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περιοχὴν Σκοπείων ιδρύθησαν 2 σχολεῖα μὲ 300 μαθητὰς. Τέλος ὁ Paillarès (ἐνθ. ἀν., σελ. 420, 421) ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸ 1907 ἐλειτουργοῦν εἰς τὰ δύο βιλαέτια Θεσσαλονίκης καὶ Μοναστηρίου 998 σχολεῖα μὲ 1469 διδασκάλους καὶ 59.640 μαθητὰς.

Τί ἀπέγιναν τὰ σχολεῖα αὐτά, αἱ Μητροπόλεις αὐταὶ καὶ οἱ ναοὶ αὐτοὶ (διὰ τὰ μὴ γίνῃ λόγος περὶ τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμυλίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἐπισήμως διὰ τῆς συνθήκης τοῦ Βερολίνου εἶχεν ἀναγνωρισθῇ αὐτόνομον καθεστῶς μὲ ἐπίσημον γλῶσσαν καὶ τὴν ἑλληνικὴν);

Οἱ Ἕλληνες δὲν ἔκλεισαν τὰ ἀφ' ἐαυτῶν κεκλεισμένα ὡς ἄνευ ἀντικειμένου πλέον (ἐννοεῖται τὰ βουλγαρικά καὶ οὐχὶ τὰ ἀνύπαρκτα σερβικά ἢ μακεδονικά) σχολεῖα: Ἀπλῶς μετὰ τὴν Ἑλληνοβουλγαρικὴν σύμβασιν περὶ ἐκουσίας ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν, δὲν ὑπῆρχε πλέον θέμα βουλγαρικῆς (παροικίας) εἰς τὴν Ἑλλάδα (καὶ ἑλληνικῆς εἰς τὴν Βουλγαρίαν), διότι ὅσοι παρέμειναν (ἐλευθέρως κατόπιν ἐπιλογῆς των, ἀφοῦ ἡ συμφωνία Καφαντάρη-Μολὼφ προέβλεπεν ἐκουσίαν ἀνταλλαγὴν πληθυσμῶν) παρέμειναν διότι ἐδήλωσαν ὅτι εἶναι Ἕλληνες καί, συνεπῶς, αὐτομάτως, τὰ βουλγαρικά σχολεῖα καὶ οἱ βουλγαρικοὶ ναοί, ὅσοι ὑπῆρχον, ἔμειναν ἄνευ ἀντικειμένου, ὡς συνέβη μὲ τὰ ἀντίστοιχα ἑλληνικὰ ἱδρύματα (σχολεῖα καὶ ναοὺς) εἰς τὴν Βουλγαρίαν. Μὲ τὴν Γιουγκοσλαβίαν ὅμως οὐδεμίαν σύμβασιν περὶ ἀνταλλαγῆς πληθυσμῶν ὑπεγράφη καί, συνεπῶς, οἱ ἐκεῖ ὑπάρχοντες ἑλληνικοὶ πληθυσμοὶ παρέμειναν (δηλ. εἰς τὴν λεγομένην «Μακεδονίαν» Σκοπείων). Διὰ τοῦτο οἱ Γιουγκοσλαβοὶ ἔκλεισαν τὰ ἐκεῖ ἑλληνικὰ ἱδρύματα; Ἴδου ὅμως τί γράφει ὁ Σκοπεϊανὸς Krste Bitoski (Dejnosta na Pelagoniskata Mitropolija [Ἡ δρᾶσις τῆς Μητροπόλεως Πελαγονίας] 1878-1912, Σκόπεια 1968, σελ. 35-43): «Κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικὸν ἀγῶνας τοῦ τὸ «Μακεδονικὸν ἔθνος» δὲν θὰ ἔλθῃ ἀντιμέτωπον μὲ Ἕλληνας τινάς, ἀλλὰ κυρίως μὲ

οὺς Βλαχογκραικομάνους κατευθυνομένους ὑπὸ τῆς ἐλληνικῆς Ἐκκλησίας. Οἱ Βλάχοι οὗτοι, κατὰ πλειοψηφίαν φανατικοὶ γκραικομάνοι, βαθμιαίως καθίστανται ἡ κυρία δύναμις παρὰ τὸ πλευρὸν τῆς Μητροπόλεως Πελαγονίας διὰ τὴν προώθησιν τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἰδέας. Οἱ ναοὶ καὶ τὰ σχολεῖα τῆς πόλεως Μοναστηρίου κατὰ τὰ μέσα τοῦ 19ου αἰῶνος ἦσαν εἰς ἐλληνικὰς χεῖρας».

Ὁ Bitoski δὲν ἔχει ἄδικον. Αὐτοὶ οἱ «Βλαχογκραικομάνοι» (δηλ. οἱ Βλαχόφωνοι Ἕλληνες) ἦσαν γνήσιοι Ἕλληνες, ἐκλεκτὸν τμῆμα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Αὐτὸ ὁμολογοῦν ἄλλωστε αὐτοὶ οὗτοι οἱ Ρουμάνοι ἐπίσημοι, εἰς ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Ρουμανία προσεπάθει δι' ἐντατικῆς προπαγάνδας καὶ διαθέσεως ἀφθόρου χρήματος, νὰ τοὺς δημιουργήσῃ ρουμανικὴν ἐθνικὴν συνείδησιν. Ἀλλ' ἃς ἴδωμεν τὰ σχετικὰ ἐπίσημα στοιχεῖα.

Ὁ ὑπεύθυνος τῆς ρουμανικῆς προπαγάνδας Λαζαρέσκου Λεκάντο εἰς ὑπόμνημά του αἰτηθὲν ὑπὸ τῆς ρουμανικῆς Κυβερνήσεως τὸ 1901 γράφει: «Διὰ τὴν ἐξάπλωσιν τῆς ἐθνικῆς μορφώσεως ἔχομεν ἀρκετὰ σχολεῖα, διδασκάλους, καθηγητάς, ἱερεῖς, ἀλλὰ δὲν ἔχομεν ρουμανικὸν πληθυσμόν... Τὸ ρουμανικὸν Ἔθνος ἐνταῦθα δὲν συνίσταται εἰμὴ ἀπὸ διαφοροτρόπως μισθοδοτούμενους καὶ ἐπιχορηγουμένους, τῶν ὁποίων ἅμα παύσῃ ἡ μισθοδοσία διαλύεται καὶ τὸ ρουμανικὸν αἶσθημα. Εἰς χωρία ὅπου ὁ πληθυσμὸς ἀποτελεῖται ἀποκλειστικῶς ἀπὸ Βλάχους, ἐνῶ τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον βρίθκει μαθητῶν, τὸ ρουμανικὸν στερεῖται. Ὁ Βλάχος... συνεισφέρει εἰς τὸ ἐλληνικὸν σχολεῖον καὶ ἀφίρει μετὰ θάνατον τὴν περιουσίαν του πρὸς ἐξάπλωσιν τῆς ἐλληνικῆς μορφώσεως» (Ἑλληνισμὸς 1907, σελ. 585 ἐπ., ἰδίᾳ 586 ἐπ.).

Ἄς ἀκουσθῇ ὅμως καὶ ὁ ρουμάνος ὑπουργὸς Παιδείας Χαρέτ, ὁ ὁποῖος τὸ 1901 ἔλεγεν εἰς τὴν ρουμανικὴν Βουλὴν: «ἐδαπανήσαμεν 700.000 φράγκων τὸ παρελθὸν ἔτος ἄνευ σκοποῦ, ἄνευ λόγου. Ἦνεώχθη βιβλιοπωλεῖον ἐν Μοναστηρίῳ, ἐδόθησαν πρὸς τοῦτο ἄνω τῶν 20.000 φράγκων, ἀλλ' ἄγνωστον τί ἀπέγινε τὸ βιβλιοπωλεῖον τοῦτο. Εἰς Κρούσοβον διωρίσθησαν πέντε καθηγηταί, ἀλλ' οὐδεὶς αὐτῶν ἔθηκε τὸν πόδα εἰς τὴν Σχολήν... Μετὰ παρέλευσιν διετίας ἀπὸ τῆς ιδρύσεως τοῦ σχολείου, οἱ μαθηταὶ μόλις κατώρθωσαν νὰ ἀνέλθουν εἰς τέσσαρας (Ἑλληνισμὸς 1907, σελ. 524 ἐπ. - (βλ. σχετικῶς ἐμὸν ἄρθρον εἰς τὴν «Μακεδονίαν» Θεσσαλονίκης τῆς 9ης Δεκεμβρίου 1988). Ἄλλωστε αὐτοὶ οἱ λαμπροὶ Ἕλληνες ἔδωσαν ἓνα βαρῶνον Σίβαν, ἰδρυτὴν τῆς γεραρᾶς αὐτῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν (περὶ τοῦ ὁποίου ὑπάρχει καὶ βιογραφία τῆς Ἀκαδημίας ὑπὸ Γ. Λαῖου καὶ ἔγγραφον τοῦ Κυβερνήτου Καποδίστρια ἀπὸ 16ης Μαΐου 1830, εἰς τὸ ὁποῖον ἀποκαλεῖ αὐτὸν Γραικοβλάχον καὶ ἐκφράζει τὴν εὐγνωμοσύνην εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς ἐν Βιέννῃ συμπολίτας Γραικοβλάχους διὰ τὴν δωρεὰν 2007 διστήλων ὑπὲρ τῶν ὀρφανῶν κλπ), ἓνα Ἀβέρωφ, ἓνα Τοσίτσαν, ἓνα Στουρνάραν, τοὺς ἀδελφούς Ζάππα, ἓνα Βαρῶνον Λούμπαν κλπ. Ὅπως γράφει ὁ V. Bérard

(ἐνθ. ἀν., σελ. 249, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἔργον του *La Macédoine* (Paris 1987, σελ. 239), «*les Valaques n'ont travaillé qu'à se rendre de jour en jour plus Hellènes et qu'à étendre au-tour d'eux la foi hellénique. Ils ont été les plus grands bienfaiteurs de la Race*».

Διὰ τὰ ἐπανέλθω εἰς τὸν Bitoski, ἐρωτῶ: Τί ἀπέγιναν αὐτοὶ οἱ «γκραικομάνοι» μὲ τὰς ἐκκλησίας καὶ τὰ σχολεῖα των; Εἰς ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὰ τοπωνύμια, ἡ ἑλληνικὴ διοικήσις ἀπλῶς ἔκανε χοῦσιν τῶν ἑλληνικῶν, τὰ ὁποῖα ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀρχαῖα ἑλληνικά (Ἑδεσσα, Εἰδομένη) καὶ τὰ ὁποῖα οἱ Σλαῦοι εἶχον ἀντικαταστήσει μὲ σλαβικά (π.χ. τὴν Ἑδεσσαν μετωνόμασαν εἰς Vodena, τὴν Καστορίαν εἰς Kostur, κ.λπ.), ὥς συνέβη καὶ εἰς τὴν Γιουγκοσλαβικὴν Μακεδονίαν, ὅπου τὸ Μοναστήριον ἐγένετο Bitola, ἡ ἱστορικὴ Ἀχρίδς Ochrida, τὸ ἀρχαῖον Στυπεῖον Stip, ὁ ποταμὸς Ἑοργὼν Tsrna κ.λπ.

11. Ὁ κ. Hill γράφει ὅτι κατὰ τὴν δικτατορίαν Μεταξᾶ ἡ θέσις τῶν Σλαβομακεδόνων κατέστη μὴ ἀνεκτὴ. Ὁ κ. Hill συναισθάνεται φαίνεται ὅτι μετὰ τὸ 1924 δὲν ὑπάρχουν πλέον εἰς τὴν Ἑλλάδα «Μακεδόνες», δηλ. Ἑξαρχικοὶ Βούλγαροι, ὥς ἀποκαλεῖ αὐτοὺς ἀλλαχοῦ, καὶ ὁρθῶς ἀποκαλεῖ αὐτοὺς (καὶ εἰς ἄλλα σημεῖα τοῦ ἄρθρου του) «Σλαβομακεδόνας», διότι ὅσοι ἐκ τῶν τέως Βουλγαροφόνων ἀπέμειναν μετὰ τὴν μνημονευθεῖσαν ἑλληνοβουλγαρικὴν συμφωνίαν Καφαντάρη - Μολῶφ ἦσαν, ὥς ἐλέχθη, αὐτοὶ τοὺς ὁποίους ὁ ἴδιος ἀποκαλεῖ πατριαρχικούς, αὐτοὶ ποὺ ἔκαμαν τὸν Μακεδονικὸν Ἀγῶνα ἐναντίον τῶν Βουλγάρων, δηλ. τὸ ἔνοπλον τμῆμα τοῦ Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ ἐδήλωσαν φυσικὰ ὅτι ἦσαν Ἕλληνες δι' αὐτὸ καὶ παρέμειναν ἐθελονσίως εἰς τὴν Ἑλλάδα. Συνεπῶς, εἶναι ἀσχετὸν νὰ γίνεταί λόγος περὶ «Μακεδόνων», ὥς ἰδιαιτέρου Ἑθνους γεννηθέντος αἰφνιδίως τὸ 1944.

Αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ὁ κ. Hill τονίζει γράφων ὅτι κατὰ τὸν ἐμφύλιον πόλεμον 1946-49 τὸ Σλαβομακεδονικὸν κράτος ἐτέθη ἐντὸς (within) τῆς Βαλκανικῆς Ὁμοσπονδίας. Αὐτοὶ ὅμως οἱ Σλαβομακεδόνες δὲν ὑπέφεραν εἰδικῶς ὥς Σλαβομακεδόνας. Ἐπὶ Μεταξᾶ ὑπέφεραν καὶ ὅσοι Ἕλληνες ἐχαρακτηρίζοντο πολιτικοὶ ἀντίπαλοί του. Ἄλλωστε οὐδέποτε ἀπηγορεύθη, εἰς αὐτοὺς εἰδικῶς τοὺς «Σλαβομακεδόνας», τὸ τοπικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα των, τὸ ὁποῖον καὶ σήμερον ὁμιλοῦν ἐλευθέρως.

Β. ὑπὸ τὸν τίτλον «Macedonian People».

12. Ὁ κ. Hill γράφει ὅτι κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα ὁ ὅρος «Μακεδὼν» ἐχρησιμοποιεῖτο διὰ τοὺς κατοικοῦντας τὴν Μακεδονίαν καὶ ὅτι σήμερον γενικῶς νοεῖται ὥς ἀναφερόμενος εἰς τοὺς Σλαῦους. Αἰ' αὐτὸ καὶ τονίζει ὅτι τὸ Κέντρον Ἀποδήμων Μακεδόνων Θεσσαλονίκης (τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μίαν διεύθυνσιν τῆς Ἑταιρείας Μακεδονικῶν Σπουδῶν Θεσσαλονίκης) ἀναφέρεται μόνον εἰς ἐκείνους τοὺς Μακεδόνας, οἱ ὁποῖοι ταυτίζονται μὲ τοὺς Ἕλληνας, ὅτι ἡ Matica (δηλ. τὸ Ἰνστιτοῦτον Ἀποδή-

μων Μακεδόνων) Σκοπείων περιορίζεται (*restrictet*) κυρίως εἰς τοὺς Σλαβομακεδόνας καὶ ὅτι ἡ βουλγαρική ἄποψις εἶναι ὅτι οἱ Μακεδόνες δὲν ἀποτελοῦν χωριστὴν ἐθνικὴν ὁμάδα. Πῶς εἶναι λοιπὸν δυνατόν νὰ ὁμιλοῦμεν περὶ χωριστῆς Μακεδονικῆς ἐθνότητος, καὶ μάλιστα ταυτιζομένης μὲ τοὺς Σλάβους, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ κ. Hill τονίζει καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ ὅτι δὲν πρέπει νὰ παροραθῇ ὅτι μέγας ἀριθμὸς (*large number*) ἀπὸ αὐτὸν τὸν λαόν, ὁ ὁποῖος ὁμιλεῖ τὴν σλαβικήν γλῶσσαν (*a Macedonian is a person who speaks a slavic language coming from the area of Europe known as Macedonia*) (κατὰ τὸν Κανονισμόν τῆς «Μακεδονικῆς» Ὁρθοδόξου Κοινότητος Μελβούρνης καὶ Βικτωρίας) ταυτίζεται μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὁρισμένος ἀριθμὸς μὲ τὴν Βουλγαρίαν (ὅταν ὁ ἴδιος πάλιν μεταξὺ τῶν κριτηρίων τῆς ἐθνικότητος ἀναφέρει καὶ τὸ τῆς ἐθνικῆς ταυτότητος);

Τὰ αὐτὰ ὅμως ὁ κ. Hill βεβαίως καὶ περαιτέρω ὑπὸ τὸν τίτλον *Immigration before the second world War*, γράφει ὅτι πρὸ τῶν βαλκανικῶν πολέμων ὅλοι οἱ μεταναστεύοντες εἰς τὴν Αὐστραλίαν «Μακεδόνες» ἠκολούθουν εἴτε ἐξαρχικά (βουλγαρικά) εἴτε Πατριαρχικά (ἐλληνικά) σχολεῖα καὶ ὅτι (ὑπὸ τὸν τίτλον: *churches*) μετὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Ἑξαρχίας τὸ 1870 οἱ Μακεδόνες ἐπέλεξαν εἴτε τὴν βουλγαρικήν εἴτε τὴν Ἑλληνικήν Ἐκκλησίαν. Καὶ ἐρωτᾶται: Αὐτοὶ οἱ Μακεδόνες ποὺ ταυτίζονται μὲ τὴν Ἑλλάδα, αὐτοὶ ποὺ ἐπέλεξαν τὴν Ἑλληνικήν Ἐκκλησίαν καὶ καλύπτουν σήμερον μαζὶ μὲ τοὺς πρόσφυγας ἐκ Τουρκίας καὶ Βουλγαρίας τὸ σύνολον τῶν κατοίκων τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας, ὡς θὰ φανῇ εἰς τὴν ἐπομένην παράγραφον, δὲν εἶναι Μακεδόνες;

13. Ὁ κ. Hill γράφει (ὑπὸ τὸν τίτλον *Ethnic school, and press*) ὅτι ὁ (ἄγνωστός μου) *Simonski*, εἰς τὸ ἔργον του *Naselenite mesta vo Egejska Macedonia 1978*, ὑπολογίζει ὅτι ὁ Σλαβο-Μακεδονικὸς πληθυσμὸς τῆς Βορείου Ἑλλάδος παρέμεινε σταθερὸς εἰς περίπου 300.000 κατοίκων κατὰ τὴν διάρκεια τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος καὶ ὅτι ὁ αὐτὸς *Simonski* ὑπελόγισεν ὅτι τὸ ἀνώτατον ποσοστὸν τῶν «Μακεδόνων» εἰς τὴν περιφέρειαν Φλωρίνης ἦτο 85%, ὀλίγον κατώτερον εἰς τὴν περιφέρειαν Καστορίας καὶ 55% εἰς τὴν περιφέρειαν Ἑδέσσης (ὁ κ. Hill χρησιμοποιεῖ διὰ τὰς ἐλληνικάς περιφερείας ταύτας τὰ σλαβικά καὶ ὄχι τὰ ἀνέκαθεν ὑπάρχοντα ἐλληνικά τοπωνύμια, δηλ. *Lerin, Kostur, Voden* ἀντὶ *Φλώρινα, Καστορία, Ἑδεσσα*, τὰ ὁποῖα καὶ προϋπήρχον τῆς καθόδου τῶν Σλάβων εἰς τὴν χερσόνησον τοῦ Αἴμου). Καὶ ἂν ἀκόμη ὑποτεθῇ ὅτι τὰ ποσοστά, τὰ ὁποῖα ὑπολογίζει ὁ *Simonski*, ἄνευ ὅμως οὐδεμιᾶς στατιστικῆς ἢ ἄλλης ἐπιστημονικῆς μαρτυρίας, εἶναι ἀληθῆ, τὸ σύνολον τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἀναφερομένων, καὶ δὴ κατ' ἀνώτατον ὅριον, ὡς οὗτος ἰσχυρίζεται, Σλαβομακεδόνων δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τοὺς 159.912 κατοίκους. Πράγματι, κατὰ τὴν τελευταίαν ἐπίσημον ἐλληνικήν στατιστικήν τοῦ πληθυσμοῦ τῆς 5ης Ἀπριλίου 1981 εἰς τὸν Νομὸν Φλωρί-

νης υπῆρχον 52.430 κάτοικοι, τῶν ὁποίων τὸ κατὰ τὸν *Simonski*, ἀνώτατον 85% εἶναι 44.565, εἰς τὸν Νομὸν Καστορίας υπῆρχον 53.169 κάτοικοι, τῶν ὁποίων τὸ 80% (δηλ. ὀλίγον κατώτερον τοῦ τῆς Φλωρίνης κατὰ τὸν *Simonski*) εἶναι 42.535, καὶ εἰς τὸν Νομὸν Πέλλης υπῆρχον 132.386 κάτοικοι, τῶν ὁποίων τὸ 55%, κατὰ τὸν αὐτὸν *Simonski* πάντοτε, εἶναι 72.812 κάτοικοι. Ἐκ τούτων προκύπτει ὅτι τὰ ποσοστὰ τοῦ *Simonski* δίδουν, ἀληθῆ ὑποτιθέμενα καὶ δὴ κατ' ἀνώτατον ὅριον, τὸ ἥμισυ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοίκων τοὺς ὁποίους, χωρὶς κανένα ἀπολύτως στατιστικὸν ἢ ἄλλο ἐπιστημονικὸν στοιχεῖον, ἐκεῖνος ὑπολογίζει. Ἐπειδὴ, κατὰ τὴν αὐτὴν στατιστικὴν, ἡ Ἑλληνικὴ Μακεδονία ἔχει 2.121.953 κατοίκους, οἱ κατὰ τὰ ποσοστὰ τοῦ *Simonski*, τὰ ὁποῖα οὗτος ὑπολογίζει κατ' ἀνώτατον ὅριον, προκύπτοντες, κατ' ὁρθὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὡς ἄνω ἐπισήμου ἐλληνικῆς στατιστικῆς τοῦ 1981, 159.912 Σλαβομακεδόνες, δὲν ἀντιπροσωπεύουν εἰμὴ τὸ 7% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς ἐλληνικῆς αὐτῆς Μακεδονίας. Ἐὰν ἐξ αὐτῶν ἀφαιρεθοῦν ἀφ' ἑνὸς μὲν οἱ ἐλληνικῆς συνειδήσεως «γραικομάνοι» (τέως Πατριαρχικοὶ Σλανόφωνοι), τοὺς ὁποίους καὶ ὁ κ. Hill δέχεται ὡς ταυτιζομένους μὲ τὴν Ἑλλάδα καὶ ὑπάρχοντας εἰς μέγαν ἀριθμὸν (*large number*), καὶ προσδιορίσωμεν τὸ σύνολον τῶν «Σλαβομακεδόνων» εἰς τὸ ἀκριβὲς ἐπίσημον ποσοστὸν καὶ οὐχὶ κατὰ θεωρητικὸν (ὑποθετικὸν) ὑπολογισμόν εἰς ἀνώτατον ὅριον, ὡς πράττει ὁ *Simonski*, ὁ ἀριθμὸς τῶν πράγματι σκοπειανῆς συνειδήσεως «Μακεδόνων» εἶναι οὐσιαστικῶς ἀνύπαρκτος εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Μακεδονίαν, ἀφοῦ καὶ ἐπισήμως, ὡς ἐλέχθη, μετὰ τὴν συμφωνίαν, τὴν Ἑλληνοβουλγαρικὴν, Καφαντάρη-Μολῶφ οὐδεὶς μὴ ἐλληνικῆς συνειδήσεως Σλανόφωνος θεωρεῖται ὅτι παρέμεινεν εἰς τὴν ἐλληνικὴν Μακεδονίαν. Ἐὰν παρ' ὅλα ταῦτα παρέμειναν καὶ ὠρισμένοι, καίτοι μὴ ἐλληνικῆς συνειδήσεως, δηλώσαντες ὁμως ὅτι εἶναι ἐλληνικῆς συνειδήσεως, διὰ διαφοροὺς λόγους, αὐτοί, μὲ ὅσους ἐκ τῶν ὑστέρων λόγῳ τῆς ἐμπλοκῆς των εἰς τὸν ἐμφύλιον πόλεμον τῆς Ἑλλάδος τῶν ἐτῶν 1946-1950 ἐξεδηλώθησαν ὡς μὴ ἐλληνικῆς συνειδήσεως, δὲν δύνανται νὰ ὑπερβοῦν ποσοστὸν 1% τοῦ ὅλου πληθυσμοῦ τῆς ἐλληνικῆς Μακεδονίας. Εἶναι λυπηρὸν ὅτι ἡ Γιουγκοσλαβία διὰ τῶν Σκοπειῶν ἐννοεῖ νὰ θεωρῇ ὅλους τοὺς ὁμιλοῦντας τὸ τοπικὸν γλωσσικὸν ἰδίωμα «σκοπειανῆς» συνειδήσεως, ὡς ἔπραττον ἄλλοτε οἱ Βούλγαροι, οἱ ὁποῖοι ἐθεώρουν αὐτοὺς βουλγαρικῆς συνειδήσεως, καὶ νὰ ἀσκήῃ εἰς βάρος των φοβερὰν προπαγάνδαν, διογκώνουσα τὸν ἀριθμὸν των καὶ κατατάσσουσα αὐτοὺς εἰς ἀνύπαρκτον ἐθνότητα, παρ' ὅλον ὅτι καὶ ἀληθῶν ὑποτιθεμένων τῶν ἰσχυρισμῶν τῆς (ὅτι δηλ. ὅλοι οἱ Σλανόφωνοι εἶναι «Μακεδόνες» κατὰ σκοπειανὴν ἔννοιαν), οὗτοι δὲν δύνανται νὰ ὑπερβοῦν καὶ δὴ κατ' ἀνώτατον ὅριον τὸ 7% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας. Θὰ ἦτο πράγματι ἀκατανόητον νὰ κατατάξωμεν εἰς τοὺς σκοπειανῆς συνειδήσεως «Μακεδόνας» τοὺς κατοίκους τῶν σλαβοφώνων χωρίων Κρατεροῦ, Ἀνταρτικοῦ, Πρώτης κ.λπ., τῶν ὁποίων ἡ ἐλληνικὴ συν-

είδησις κατέστη παροιμιώδης. Θὰ ἦτο δὲ ἀκόμη περισσότερον ἀκατανόητος ἐνέργεια νὰ κατατάξωμεν ὅλους τοὺς μακεδονομάχους μας, δηλ. αὐτούς, οἱ ὅποιοι ἐπὶ ἔτη ἐπολέμησαν τοὺς κομιτατζήδες..., εἰς τὰς τάξεις αὐτῶν. Διότι οὐσιαστικῶς τὰ Σκόπεια διεκδικοῦν τούς... μακεδονομάχους μας ὡς... Σκοπειανούς.

Ἐπ' εὐκαιρία ἀναφέρω συγκριτικὸν στοιχεῖον, χρήσιμον διὰ τὴν ἐκτίμησιν τῆς ἀληθείας τοῦ ἰσχυρισμοῦ τοῦ *Simonski*. Τὸ βιβλίον «Πληθυσμὸς εἰς τὸν κόσμον» τοῦ καθηγητοῦ Μπούκοβαρ, τὸ ὁποῖον ἐξέδωσε τὸ 1981 τὸ Ἰνστιτοῦτον Ἑθνολογίας τῆς Σοβιετικῆς Ἀκαδημίας Ἐπιστημῶν, περιέχει κεφάλαιον ὑπὸ τὸν τίτλον «Μακεδόνες, Σλαῶι, Λαὸς καὶ Ἔθνος», τὸ ὁποῖον ἀναφέρεται εἰς τὸν μακεδονικὸν πληθυσμόν, ὁ ὁποῖος ζῇ εἰς τὴν Ἑλλάδα, Γιουγκοσλαβίαν καὶ Ἀλβανίαν καὶ εἰς τὸ ὁποῖον ἀναγράφεται ὅτι εἰς τὴν Ἑλλάδα ὑπάρχοντες περίπου 150.000 Μακεδόνες καὶ 20.000 Βούλγαροι. Ὡς κατεφάνη ἡ σοβιετικὴ αὐτὴ ἔκδοσις, χωρὶς καὶ αὐτὴ νὰ στηρίζεται εἰς στατιστικὰ ἢ ἄλλου εἶδους ἐπιστημονικὰ στοιχεῖα, εἶναι τοῦλάχιστον περισσότερον προσεκτικὴ, διότι καθορίζει τὸ ὡς ἄνω ποσοστὸν τῶν «Μακεδόνων» τῆς ἐλληνικῆς Μακεδονίας ἀφ' ἑνὸς μὲν κατὰ προσέγγισιν («περίπου») ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ μεγαλύτεραν προσέγγισιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

Ἄς ἴδωμεν ὅμως, τέλος, πῶς ἐργάζεται ὁ *Simonski*, εἰς τοὺς ἰσχυρισμοὺς τοῦ ὁποίου ἐπανεπαύθη ἀποκλειστικῶς ὁ κ. Hill. Ὡς ἀνέφερα ἤδη, τὸν *Simonski* δὲν γνωρίζω ἐπιστημονικῶς. Περιῆλθεν ὅμως ἐπ' ἐσχάτων εἰς χεῖρας μου ἐργασία τοῦ κ. Κ. Σταλίδου ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἡ Ἑδεσσα στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας» (Α' τόμ. 1988), εἰς τὴν ὁποίαν ἀναφέρεται (σελ. 296 καὶ σημ. 204, 205, σελ. 312) ὅτι ὁ *Simonski* εἰς ἕτερον ἔργον τοῦ ὑπὸ τὸν τίτλον *Migrationsite* (σελ. 58) γράφει ὅτι ἡ πόλις τῆς Ἑδέσσης μέχρι τὸ 1912 εἶχε 7000 Μακεδόνας, 30 Βλάχους, 40 Ἀθιγγάνους καὶ 4000 Μουσουλμάνους, ἐνῶ ὁ ἐλληνικὸς πληθυσμὸς γενικῶς ἐκεῖ δὲν ὑφίστατο. Ὁ *Simonski* συλλαμβάνεται ἐνταῦθα ἀντιγράφων εὐθέως ἐν προκειμένῳ τὸν παλαιὸν βούλγαρον ἐθνογράφον V. Kantsov (*Makedonija Ethnographija i statistica*, Sofija 1900, σελ. 48) μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι τοὺς 7000 ποὺ ὁ Kantsov χαρακτηρίζει Βουλγάρους, αὐτὸς βαπτίζει «Μακεδόνας». Σημειωτέον ὅτι αὐτοὶ οὗτοι οἱ Βούλγαροι, πλὴν ὠρισμένων ἐν οἷς καὶ ὁ Kantsov, ἀεγνῶριζον κατὰ διάφορα ποσοστὰ τὴν ὕπαρξιν Ἑλλήνων εἰς τὴν Ἑδεσσαν (ὡς ὁ Soron, ὁ ὁποῖος γράφει ὅτι ἡ μερὶς τῶν «χραιομένων» εἶναι πράγματι ἰσχυρά, ὁ Brancoff, ὁ ὁποῖος γράφει ὅτι ἐπὶ 10.300 κατοίκων οἱ 6280 ἦσαν πατριαρχικοὶ ἐλληνίζοντες). Ἡ ἀλήθεια πάντως, τὴν ὁποίαν ὁ *Simonski* (ἀκολουθῶν τὸν Kantsov) δὲν φαίνεται νὰ γνωρίζῃ εἶναι ἐντελῶς διάφορος. Διότι ἡ Ἑδεσσα, ὡς γράφει ὁ V. Bérard (*Macédoine*, ἐνθ' ἂν., σελ. 212) «*dès le milieu du siècle dernier avait été presque entièrement conquise à l'hellénisme*». Ἀλλωστε αὐτὴ αὕτη ἡ βουλγαρικὴ Ἐξαρχία εἰς τὸ μνημονευθὲν (ἀν. ἀρ. 6) φυλλάδιόν της ὑπὸ

τὸν τίτλον «Ἡ Μακεδονία, ἥτοι ἔκθεσις περὶ τῆς ἐνεστώσης καταστάσεως τοῦ βουλγαρισμοῦ ἐν Μακεδονίᾳ» (περὶ τοῦ ὁποίου βλ. V. Bérard, *La Turquie et l'Helénisme* κ.λπ., ἐνθ' ἀν., σελ. 191-193), ἐκδοθὲν τὸ 1885 εἰς τὴν Φιλιππούπολιν ἐπὶ τῇ χιλιετηρίδι τοῦ Ἀγίου Μεθοδίου, ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἑδεσσα θεωρεῖ ἐαυτὴν ἑλληνικὴν πόλιν καὶ οἱ κάτοικοί της προτιμοῦν τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα (βλ. περὶ πάντων τούτων καὶ Κ. Σταλίδην, ἐνθ' ἀν., σελ. 280 ἐπ., ὡς καὶ τοὺς περαιτέρω αὐτ. ἀναφερομένους).

Ἀνεφέρθη δι' ὀλίγων, κατὰ σύντομον ἔρραυσμόν τῶν πηγῶν, εἰς τὴν περίπτωσιν τῆς Ἑδέσσης διὰ νὰ καταδείξω ὅτι ἐνῶ σχεδὸν οὐδεὶς ἀρνεῖται τὴν ὑπαρξίν μεγάλου ἢ μικροῦ ἢ ἀπολύτως κυριαρχοῦντος ἐκεῖ ἑλληνικοῦ στοιχείου, ὁ Simonski, μηδενίζει τὴν ὑπαρξίν τοῦ στοιχείου τούτου καὶ εἰς τοιαύτας ἐπιστημονικὰς ἀρχὰς ἐφαρμόζοντα συγγράφει στηρίζεται ἀνελέγκτως ὁ κ. Hill καὶ δι' αὐτοῦ ἡ Αὐστραλιανὴ Ἐγκυκλοπαίδεια «*Australian People*».

14. Κατόπιν τῶν ἤδη ἐκτεθέντων ἡ ἑλληνικὴ Μακεδονία (τὴν ὁποίαν ὁ κ. Hill, ἀποδεχόμενος σκοπειανὴν ἄποψιν, ἀποκαλεῖ Αἰγαιακὴν) δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀμφισβητηθῇ ὅτι εἶναι καθαρὰ ἑλληνικὴ περιοχὴ καὶ ὅτι οἱ κάτοικοί της, διὰ μέσον τῶν αἰώνων, Ἑλλήνες μὲ ἑλληνικὴν γραφὴν καὶ συνείδησιν, παρὰ τὰς γλωσσικὰς διαφορὰς, δικαίως καὶ νομίμως κατὰ τὴν ἱστορίαν φέρουν τὸ ὄνομα «Μακεδόνες». Αὐτοὶ μὲ τὴν ἀναγκαστικὴν προσφυγὴν τῶν ἐκ Μικρᾶς Ἀσίας καὶ Θράκης καὶ τὴν ἐκουσίαν προσφυγὴν τῶν ἐκ Βουλγαρίας Ἑλλήνων ἐδημιούργησαν τὸν σύγχρονον Ἑλληνισμόν τῆς Μακεδονίας, ὁ ὁποῖος οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν πρὸς τοὺς Σλάβους, οἱ ὁποῖοι εἰσεχώρησαν παλαιότερον εἰς αὐτὴν καὶ οἱ ὁποῖοι φυσικὰ οὔτε ἦσαν οὔτε εἶναι Μακεδόνες (ἄρα οἱ Τοῦρκοι θὰ ἔλεγον ὅτι εἶναι Ἵωνες (Yunan) ἐκ τοῦ λόγου ὅτι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Ἰωνίαν;) καί, συνεπῶς, ἀδικαιολογήτως ἐσφετερίσθησαν τὸ ὄνομα τοῦ «Μακεδόνα», κατὰ τρόπον ὥστε νὰ γίνεταί λόγος περὶ πλαστογραφίσεως τῆς ἱστορίας. Σημειωθῆτω καὶ πάλιν ὅτι τὸ μεγαλύτερον τμήμα τῆς οὕτω πως ἀποκληθείσης «Μακεδονίας» τῶν Σκοπειῶν καταλαμβάνει ἡ ἀρχαία Δαρδανία, τῆς ὁποίας τοὺς κατοίκους, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς ἐνσωματώσεώς της εἰς τὴν «Μακεδονίαν», ἐβάπτισαν καὶ αὐτοὺς «Μακεδόνας», ἐνῶ αὐτοὶ εἰς τὴν δλότητά τους οὔτε «Μακεδόνες» οὔτε καὶ Σλαβομακεδόνες εἶναι. Πράγματι, κατὰ τὴν γιουγκοσλανικὴν στατιστικὴν τοῦ 1948 (*Maps and Politics by Wilkinson, Liverpool, 1951*, σελ. 313) εἰς τὴν ὅλην γιουγκοσλανικὴν Μακεδονίαν (κυρίως ὅμως τὸ θέμα ἀφορᾷ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Δαρδανίας) ἐπὶ 1.152.986 κατοίκων, ὑπῆρχον Ἀλβανοὶ 197.433, Τοῦρκοι 95.987, Μουσουλμάνοι 1565, Σέρβοι 29.335 καὶ λοιποὶ (Γύφτοι 19.500, Βλάχοι 9.508 κλπ.), οἱ ὁποῖοι ἐν τῷ συνόλῳ των, ἀνῆρχοντο εἰς 364.097, ἐνῶ οἱ (καθαροί) «Μακεδόνες» ἀνῆρχοντο εἰς 788.889. Δοθέντος ὅτι οἱ Ἀλβανοὶ πολλαπλασιάζονται ταχύ-

τατα, κατὰ τὴν ὁμολογίαν αὐτῶν τούτων τῶν Γιουγκοσλαύων, ἡ ἀναλογία ὑπὲρ αὐτῶν θὰ πρέπει νὰ ἔχη μεταβληθῇ (σήμερον ὑπολογίζονται εἰς 400.000) ἐκτὸς τοῦ ὅτι οὗτοι διαμαρτύρονται ὅτι σκοπίμως αἱ γιουγκοσλαβικαὶ στατιστικαὶ τοὺς διαιροῦν εἰς Ἀλβανούς, Τούρκους καὶ Μουσουλμάνους, ἐνῶ ὅλοι τους εἶναι Ἀλβανοί, διὰ τὰ φαίνεται ὅτι δῆθεν οἱ Ἀλβανοὶ εἶναι ὀλιγώτεροι ἀπὸ ὅ,τι πράγματι εἶναι. Ἄν οἱ Γιουγκοσλαβία εἶναι πράγματι τόσον εὐαίσθητος εἰς τὴν μεταχείρισιν τῶν μειονοτήτων, ἰδοὺ ἡ Ρόδος ἰδοὺ καὶ τὸ πῆδημα. Ἀὐτὸν ἔχει ἡ νὰ ἀναθεωρήσῃ τὴν μεταχείρισιν τῆς Ἀλβανικῆς μειονότητος εἰς τὸ Κοσσυφοπέδιον. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι κατὰ τὰς γιουγκοσλαβικὰς στατιστικὰς ἐνεφανίζοντο τὸ 1940 ὡς ἀνερχόμενοι εἰς 26.465 καὶ τὸ 1951 ὡς ἀνερχόμενοι εἰς 1013 κατοίκους, παραδόξως τὸ 1985 (*Self Management, Human Rights and Freedoms, Belgrad 1985 [by Socialist Thought and Practice]*, σημ. 1, σελ. 123) ἐμφανίζονται ὡς ἀνύπαρκτοι, διότι οὔτε εἰς Ἕλλην μνημονεύεται εἰς αὐτὴν τὴν στατιστικὴν. Ἄξιον ἐπίσης σημειώσεως εἶναι ὅτι οἱ Βλαχόφωνοι Ἕλληνες ἀνέρχονται, κατὰ τὴν μνημονευθεῖσαν στατιστικὴν τοῦ 1948, ὑπὸ τὴν προσωνομίαν «Βλάχοι», εἰς 9.508 κατοίκους, ἐνῶ κατ' αὐτοὺς τοὺς Σκοπειανοὺς ἱστορικοὺς (ὅρα μνημονευθέντα Bitoski) ὑπῆρχον κατὰ μάζας καὶ ἦσαν εἰς τὴν συντριπτικὴν πλειοψηφίαν «γραικομάνοι» καὶ κύριος μοχλὸς τῆς μεγάλης ἐλληνικῆς Ἰδέας. Τί ἀπέγιναν ὅμως ὅλοι αὐτοὶ οἱ Ἕλληνες (Ἕλληνόφωνοι εἰς τὴν Ἀχρίδα, Βλαχόφωνοι εἰς τὴν περιοχὴν Μοναστηρίου - Κρουσόβου καὶ Σλανόφωνοι εἰς τὴν περιοχὴν Μοριχόβου, ὅπου ἐπὶ 27 χωρίων τὰ 24 ἦσαν ἐλληνικά) τῆς γιουγκοσλαβικῆς Μακεδονίας μὲ τὸ μνημονευθὲν τεράστιον δίκτυον σχολείων, ναῶν καὶ Μονῶν καὶ ἄλλων εὐαγῶν καὶ πνευματικῶν ἰδρυμάτων; Μόνον τὸ Κρουσόβον, ὡς ἀνεφέρθη ἤδη (ἀν. ἀρ. 8), πρὸ τῆς καταστροφῆς τοῦ Ἰλιντεν εἶχε 18.000 κατοίκους, τῶν ὁποίων ἡ συντριπτικὴ πλειοψηφία ἦσαν Ἕλληνες.

15. Ἐκ τῶν λεχθέντων συνάγεται καὶ κάτι ἄλλο: ὅτι δὲν ὑπάρχει μακεδονικὸν ἔθνος καὶ μάλιστα ὑπὸ σλαβικὸν μανθάν. Διότι ἂν Μακεδόνες εἶναι, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ Σκοπειανοί, οἱ ὁμιλοῦντες σλαβικὰ εἰς τὴν Μακεδονίαν, τότε τί εἶναι οἱ ὁμιλοῦντες ἐλληνικά ἢ βουλγαρικά ἢ ἀλβανικά εἰς τὸν αὐτὸν χώρον; Εἰδικώτερον, τί εἶναι οἱ κάτοικοι τῆς ἐλληνικῆς Μακεδονίας, οἱ ὅποιοι καλύπτουν, ὡς Ἕλληνες, τὸ σύνολον αὐτῆς; Καὶ ἐφ' ὅσον αὐτοὶ ὁμιλοῦν ἐλληνικά καὶ εἶναι Ἕλληνες, διατί τὴν ἐλληνικὴν Μακεδονίαν τὴν ἐντάσσουν εἰς τὴν κατ' αὐτοὺς ἔννοian τῆς «Μακεδονίας», ὡς ἀλύτρωτον περιοχὴν αὐτῆς, ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Μακεδονία τοῦ Αἰγαίου»; Οἱ ἀρχαῖοι Μακεδόνες δὲν ἦσαν φυσικὰ Σλαῶι (ἀφοῦ οἱ Σλαῶι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὴν Βαλκανικὴν Χερσόνησον τὸν 7ον αἰῶνα μετὰ Χριστόν, ἐνῶ ὁ Μέγας Ἀλέξανδρος ἀπέθανε τὸ 330 π.Χ.), ἀλλ' Ἕλληνες, ὡς ὁμολογεῖται ὑπὸ πάντων τῶν ἱστορικῶν καὶ ἀρχαιολόγων καὶ ὑπ' αὐτοῦ εἰσέτι τοῦ κ. Hill. Αἱ τελευταῖαι ἄλλωστε ἀνασκαφαὶ εἰς τὴν

Βεργίαν, τὸ Δίον καὶ τὴν Πέλλαν τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας οὐδεμίαν ἀφήρουν ἀμφιβολίαν, ἂν ἦτο φυσικὰ δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ τοιαύτη. Ἡ γλῶσσα των, ἡ θρησκεία των, τὰ ὀνόματά των, τὰ ἔθιμά των ἦσαν ὅλα ἐλληνικά καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρος ὁ Α' ἐγένετο δεκτὸς εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας ὡς Ἕλληνα τὸ γένος καὶ περιφέρμος κατέστη ἡ δῆλωσίς του ὅτι «ἐγὼ Ἕλληνα εἰμὶ τ' ἀρχαῖον καὶ οὐκ ἂν ἐθέλοιμι δεδουλωμένην ὁρᾶν τὴν Ἑλλάδα». Ἀλλὰ καὶ κατὰ τοὺς μέσους καὶ αὐτοὺς τοὺς νεωτέρους χρόνους, ὡς κατεφάνη ἤδη, ὑπῆρξε σταθερὰ ἡ ὑπεροχὴ τοῦ γηγενοῦς Μακεδονικοῦ Ἑλληνισμοῦ, ὡς βεβαίῳ ὁ καθηγητὴς καὶ ἀκαδημαϊκός, διεθνῶς ἀνεγνωρισμένος δέ, Stilson Kyriakides (*The northern Ethnological Boundaries of Hellenism, Thessaloniki, IMXA, 1955*, σελ. 65-66, ἐνθα ἔρευνα καὶ τῶν βυζαντινῶν πηγῶν καὶ ἀναφορὰ εἰς τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν), γράφων ὅτι «ἡ παρεμβολὴ ὀλιγανθρώπων τινων σλαβικῶν φύλων καὶ ἄλλων ἐποίκων δὲν ἴσχυσε νὰ ἀλλοιώσῃ σημαντικῶς τὴν ἐθνολογικὴν σύστασιν τῶν ἀπὸ χιλιετηρίδων ἐλληνικῶν χωρῶν τῆς Θράκης καὶ τῆς Μακεδονίας». (Βλ. σχετικῶς περὶ πάντων τούτων καὶ ἐμὰς ἐργασίας *Greek Macedonia's Struggle for Freedom (IMXA, No 140, Thessaloniki 1973)* καὶ *Les réglémentations juridiques opérées par le traité de San Stefano au Sud de la Péninsule d'Hemus et ses répercussions ethnologiques, Balkan Studies 17.2 (1976, σελ. 269-282)* (ἡ τελευταία μελέτη εἶναι, ὡς ἀνεφέρθη ἤδη, ἀνακοίνωσις εἰς τὸ συνέδριον τοῦ Σεραγέβου καὶ κατεχωρήθη εἰς τὰ Πρακτικά τοῦ συνεδρίου τούτου).

Ὁ κ. Hill, παρ' ὅλον ὅτι ἐμμέσως ἀναφέρεται εἰς τὰς ἀληθείας αὐτάς, ἀκολουθεῖ γενικῶς τὰς ἀπόψεις τῶν Σκοπειῶν, οὐδόλως λαμβάνων ὑπ' ὄψιν οὔτε τὰς ἐλληνικὰς, οὔτε τὰς βουλγαρικὰς, ἀλλ' οὔτε καὶ τὰς ἀλβανικὰς ἢ τουρκικὰς πηγὰς καὶ οὕτως ἀκολουθεῖ, ἄνευ ἐπιστημονικῶν μαρτυριῶν, ὁδὸν ἐξόχως λυπηρὰν διὰ τὴν πραγματικότητα, ἡ ὁποία, ὅσον καὶ ἂν εἶναι χρήσιμος εἰς τὴν γιουγκοσλαβικὴν προπαγάνδαν, δὲν δύναται νὰ ἀλλοιώσῃ τὸν ἐθνολογικὸν χαρακτῆρα τοῦ συμπαγοῦς ἐλληνικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας, τοῦ πληθυσμοῦ αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι πρᾶγματι μακεδονικός.